

**Od Krbave do Mohača - u povodu 500. obljetnice
Mohačke bitke**

**Krbavamezőtől Mohácsig – az 1526. évi mohácsi csata
500. évfordulója alkalmából**

**From Krbava to Mohács – on the occasion of 500th
anniversary of the Battle of Mohács**

**Međunarodni znanstveni skup
Nemzetközi tudományos konferencia
International scholarly conference**

**HRVATSKI
institut za
POVIJEST**

ELTE | HTK
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET

**Institut Liszt
Zagreb**

Zagreb, 17 – 18. 09. 2026.

**Od Krbave do Mohača - u povodu 500.
obljetnice Mohačke bitke**

Program skupa i knjižica sažetaka

**Krbavamezótól Mohácsig – az 1526. évi
mohácsi csata 500. évfordulója
alkalmából**

A konferencia programja és absztraktkötete

**From Krbava to Mohács – on the occasion
of 500th anniversary of the Battle of
Mohács**

Conference programme and book of abstracts

Mjesto održavanja / Helyszín / Venue:

Institut društvenih znanosti “Ivo Pilar”

Trg Marka Marulića 19

Zagreb

17. – 18. 09. 2026.

Organizatori / Szervezők / Organizers:

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja Történettudományi

Kutatóintézet, Budapest

Institut Liszt, Zagreb

Organizacijski odbor / Szervezőbizottság / Organizing Committee:

dr. sc. Miroslav Akmadža (Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

dr. sc. Robert Holjevac (Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

dr. Anna Mladenovics (Institut Liszt, Zagreb)

dr. sc. Antal Molnár (ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Történettudományi Kutatóintézet, Budapest)

dr. sc. Gordan Ravančić (Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

Beáta Siklósi (Institut Liszt, Zagreb)

dr. sc. Szabolcs Varga (ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Történettudományi Kutatóintézet, Budapest)

Sponzor:

Program rada znanstvenog skupa

Konferenciaprogram

Conference Programme

Četvrtak 17. rujna 2026.

2026. szeptember 17., csütörtök

9:00 Pozdravne riječi i otvorenje skupa / Köszöntő és megnyitó

9:15 – 10:30

Borislav Grgin: Od Krbave do Mohača: egzistencijalna ugroza
kao katalizator novih identitetskih i političkih koncepcija
u hrvatskim srednjovjekovnim zemljama / From Krbava
to Mohács: Existential Threat as a Catalyst for New
Identity and Political Concepts in the Croatian Medieval
Lands

Hrvoje Kekez: „Hrvatski Mohač“. Novi pogled na tijek Bitke na
Krbavskom polju 1493. godine / “The Croatian Mohács”:
A New Perspective on the Course of the Battle of Krbava
Field in 1493

Pálffy Géza: Fordulópont a magyar és horvát történelemben: az
1526. évi mohácsi csata következményei / A Turning
Point in Hungarian and Croatian History: The
Consequences of the Battle of Mohács (1526)

Pauza za kavu / kávészünet

11:00 – 12:45

Rácz György: A Jagellók heraldikai reprezentációja különös
tekintettel a társországok címereire / The Heraldic

Representation of the Jagiellonians with Particular
Regard to the Coats of Arms of Partner Countries

Vedran Klaužer: Senjska kapetanija – nepokoreno krilo
protuosmanske obrane. Struktura, vojni sastav i
aktivnosti tijekom 15. i 16. stoljeća / The Captaincy of
Senj – An Unconquered Wing of the Anti-Ottoman
Defense: Structure, Military Composition, and Activities
During the 15th and 16th Centuries

Faragó Dávid: Ulászló király ismeretlen követe: vingárti Horvát
János / An Unknown Envoy of King Vladislaus II: János
Horvát of Vingárt

Stanko Andrić: Petrovaradin (Petervarad) u desetljećima do
Mohačke bitke / Petrovaradin (Petervarad) in the
Decades Leading Up to the Battle of Mohács

Ručak / Ebédszünet

14:30 – 16:00

Pálosfalvi Tamás: Jajcától Mohácsig: Batthyány Boldizsár (†
1519/20) és Batthyány Ferenc 1526 előtt / From Jajce to
Mohács: Boldizsár († 1519/20) and Ferenc Batthyány
before 1526

Fodor Pál – Göksel Baş: Az oszmán győzelem valódi okai a
mohácsi csatában / The Real Foundations of the Ottoman
Victory at Mohács

Varga Szabolcs: Horvátok és szlavónok a mohácsi csatában /
Croats and Slavonians at the Battle of Mohács

16:30 – 17:30

Predstavljanje knjige dr. sc. Hrvoja Kekeza, *The Battle of Krbava Field in 1493. Context, Event, Consequences and Perceptions*, Budapest, 2026

Petak 18. rujna 2026.

2026. szeptember 18., péntek

9:00 – 10:30

Mario Šlaus – Anamarija Uglešić: Forenzično antropološka analiza pet dekapitacija na lokalitetu Udbinska katedrala / Forensic Anthropological Analysis of Five Decapitations at the Udbina – Cathedral of St. James Site

Pálfi György: Biológiai antropológia az 1526. évi mohácsi csata tömegsírjaiban / Biological Anthropology in the Mass Graves of the 1526 Battle of Mohács

Leon Bošnjak: Od Krbave do Mohača – reevaluacija ratničke materijalne ostavštine s kraja 15. i početka 16. st. u fundusu Hrvatskog povijesnog muzeja / From Krbava to Mohács – A Reevaluation of Warrior Material Heritage from the Late 15th and Early 16th Centuries in the Holdings of the Croatian History Museum

Pauza za kavu / kávészünet

11:00 – 12:30

Molnár Antal: Obszerváns ferences stratégia az oszmán

hódítással szemben Magyarországon az 1520-as és 1530-as években / The Strategy of the Observant Franciscans against the Ottoman Conquest in Hungary in the 1520s and 1530s / Strategija franjevacu observanta protiv osmanskog osvajanja u Ugarskoj 1520-ih i 1530-ih godina

Milan Vrbanus: Bitka kod Haršanja – druga mohačka bitka –

početak kraja osmanske vladavine u Slavoniji / The Battle of Harsány – The Second Battle of Mohács – The Beginning of the End of Ottoman Rule in Slavonia

Tomislav Matić: „Prokletstvo Jageloviću!” – hrvatska

historiografija 19. stoljeća i mit o jagelovićkoj ravnodušnosti prema hrvatskom stradanju / A Curse on the Jagiellonian!” – 19th Century Croatian

Historiography and the Myth of Jagiellonian Indifference to Croatian Suffering

Ručak / Ebédszünet

14:30 – 16:00

Lakatos Bálint: Habsburg követek a magyar királyi udvarban

1521–1526 / Habsburg Diplomats at the Hungarian Royal Court, 1521–1526

Péterfi Bence: A Frangepánok Habsburg-szolgálatban a mohácsi csata előtti időszakban / The Frankopans in the Service of the Habsburg Dynasty before the Battle of Mohács (1526)

Hrvoje Petrić: Posljedice bitke kraj Mohača i uspon obitelji Zrinski: transformacija političke moći u Hrvatsko-ugarskom kraljevstvu / Consequences of the Battle of Mohács and the Rise of the Zrinski Family: The Transformation of Political Power in the Croatian-Hungarian Kingdom

Završna diskusija i zatvaranje skupa / Záróvita és a konferencia bezárása

17:00 – Liszt Institut Zagreb

Otvorenje izložbe, „Mohač 500 – Istraživanje prošlosti novim putevima“

Délután nyílik a Liszt Intézet szervezésében megvalósuló „Mohács 500 – Új utakon a múlt feltárása” című kiállítás
The opening of the „Mohács 500 – Exploring the past on new paths”

Sažeci izlaganja

Előadások kivonatai

Abstracts

Stanko Andrić

Hrvatski institut za povijest,
Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje
Slavonski Brod
stanko.andric@hips.hr

Petrovaradin (Pétervárad) u desetljećima do Mohačke bitke

Cistercitska opatija u Petrovaradinu, na srijemskoj obali Dunava, osnovana 1234. i u ranijem razdoblju obično nazivana *Belae Fons* ili *Bélakút* prema kralju koji ju je utemeljio, opasana je zidinama utvrde prije 1439. U drugoj polovici 15. stoljeća uprava opatijom i utvrdom, s pripadajućim prihodima, došla je u ruke kaločkih nadbiskupa, a odlukom kralja Matije Korvina tijekom deset godina držao ih je kardinal Rodrigo Borgia, odnosno papa Aleksandar VI. U tom razdoblju Petrovaradin je postao glavno središte dunavske vojne flote “šajkaša” ili “nasadista” i poduzimani su radovi na ojačavanju utvrde zbog neposredne opasnosti od Osmanlija. Poslije gubitka beogradske utvrde 1521, Petrovaradin je postao zapovjedno mjesto obrane južnog pograničja, u čijoj je organizaciji određene uspjehe postigao sposobni kaločki nadbiskup Pavao Tomori. Ti kasni naponi bili su nedovoljni i Petrovaradin je osvojen 28. srpnja 1526, nakon petnaest dana opsade, u sklopu velikog pohoda sultana Sulejmana na Ugarsku. Nakon Mohačke bitke i pljačke Budima, dio osmanske vojske u povratku je naišao na žilav otpor stanovništva u okolici Bača i šajkaša na Dunavu prije nego što je kod Petrovaradina sagradio most, prešao u Srijem i potom napustio Ugarsku. U izlaganju će se dati pregled događaja u Petrovaradinu (ili u vezi s njime) u tim desetljećima naročito s obzirom na njegovu rastuću obrambenu ulogu.

Pétervárad a mohácsi csatát megelőző évtizedekben

A Szerémségben a Duna jobb partján fekvő péterváradi ciszterci apátságot 1234-ben alapították, és kezdetben az alapító király után

általában Belae Fonsnak vagy Bélakútnak nevezték. Valamikor 1439 előtt várfalakkal vették körül, a század második felében pedig az apátság és a vár irányítása a hozzá tartozó jövedelmekkel együtt a kalocsai érsekek kezébe került, Hunyadi Mátyás király döntése alapján tíz évig Rodrigo Borgia bíboros – a későbbi VI. Sándor pápa – birtokolta azokat.

A 16. század elején Pétervárad a „sajkások” (naszádosok) dunai hadiflottájának fő központjává vált, és a várat jelentősen megerősítették az oszmán katonai fenyegetés miatt. Nándorfehérvár (Belgrád) 1521-ben bekövetkezett elvesztése után Pétervárad lett a déli határvédelem parancsnoki központja, amelynek megszervezésében a rátermett kalocsai érsek, Tomori Pál komoly sikereket ért el.

Ezek a kései erőfeszítések azonban elégtelennek bizonyultak az 1526. évi szultáni hadjáratnál szemben, és Péterváradot tizenöt napos ostrom után, 1526. július 28-án elfoglalta I. Szulejmán serege. A mohácsi csata és Buda kifosztása után a hazatérő oszmán sereg egy része Bács környékén a lakosság, a Dunán pedig a sajkások szívós ellenállásába ütközött, mielőtt Péterváradnál hidat épített, átkelt a Szerémségbe, majd elhagyta Magyarországot. Az előadás áttekintést nyújt a Péterváradon, illetve azzal kapcsolatban zajló eseményekről ezekben az évtizedekben, különös tekintettel a település növekvő védelmi szerepére.

Petrovaradin (Pétervárad) in the decades leading up to the Battle of Mohács

The Cistercian abbey of Petrovaradin (Pétervárad), on the Syrmian bank of the Danube, founded in 1234 and in the earlier period usually called Belae Fons or Bélakút after the king who endowed it, was surrounded by castle walls sometime before 1439. In the second half of the 15th century, the administration of the abbey and the castle, with the associated revenues, came into the hands of the archbishops of Kalocsa, and by the decision of King Matthias Corvinus for ten years they were also held by Cardinal Rodrigo Borgia, who was elected Pope Alexander VI during this period. At that time, Petrovaradin became the main center of the Danube

fleet of gunboats known as “šajka” or “naszád” and works were undertaken to strengthen the castle due to the direct threat from the Ottomans. After the loss of the Belgrade fortress in 1521, Petrovaradin was turned into the command post of the defense of the southern border, in the organization of which the capable archbishop of Kalocsa, Paul Tomori, achieved some successes. These belated efforts were insufficient and Petrovaradin was captured on 28 July 1526, after a fifteen-day siege, as part of Sultan Suleiman I’s great campaign against Hungary. After the Battle of Mohács and the sack of Buda, part of the Ottoman army on its return encountered stiff resistance from the population around Bač and the šajka crews on the Danube before building a bridge near Petrovaradin, crossing into Syrmia and then leaving Hungary. The presentation will provide an overview of events in (or related to) Petrovaradin in those decades, especially with regard to its growing defensive role.

Od Krbave do Mohača – reevaluacija ratničke materijalne ostavštine s kraja 15. i početka 16. st. u fundusu Hrvatskog povijesnog muzeja

Hrvatski povijesni muzej nalazi se u fazi pripreme prvog stalnog postava s ciljem pružanja cjelovitog pregleda hrvatske povijesti, pri čemu će Krbavska i Mohačka bitka, kao ključne prijelomne točke, zauzeti istaknuto mjesto. Suočeni smo, međutim, s nizom izazova od kojih je najveći nedostatak muzejske građe koju bismo mogli sa sigurnošću povezati s dvjema bitkama. To je dijelom posljedica izostanka sustavnih arheoloških istraživanja krbavskog, ali i dijela šireg mohačkog bojišta, čiji se dio danas nalazi unutar granica Republike Hrvatske.

Dio građe u fundusu muzeja mogao bi se, radi mjesta pronalaska ili prethodne atribucije predmeta, povezati s bitkama. Međutim, pokazalo se da su prethodne atribucije pojedinih predmeta, kao i njihove datacije, zastarjele odnosno neispravne. Primjerice, luk iz Zbirke Praunsperger atribuiran je „nepoznatom ugarskom velikašu poginulom na Mohaču“, bez ikakve potvrde o provenijenciji ili obrazloženja, no ispostavio se tatarskim i vjerojatno mlađim; oklopi ranije pripisani osmanskoj proizvodnji zapravo su indo-perzijski i također kasnijeg razdoblja, dok su pojedini primjerci karičastih oklopnih košulja, prethodno datirani u 17. stoljeće, zapravo s kraja 15. i početka 16. stoljeća. U tom je kontekstu započet proces kritičke revalorizacije muzejske građe: prvenstveno one koja se dosad povezivala s dvjema bitkama, zatim one za koju se smatralo da pripada kasnom 15. i ranom 16. stoljeću, a zapravo ne odgovara tom kontekstu ni vremenu, te naposljetku građe datirane u druga razdoblja, ali koja tipološki ili stilski odgovara vremenu bitaka. Osim novih spoznaja o poznatoj građi, ovom će se prilikom po prvi put javnosti predstaviti i dosad nepoznata građa, poput srebrne čelenke za kalpak pronađene u blizini Krbavskog polja

Revalorizacija obuhvaća tipološku i komparativnu obradu hladnog i vatrenog oružja te zaštitne i konjaničke opreme, uključujući usporedbe s relevantnim arheološkim nalazima i analogijama iz drugih muzeja, primjerice, bojna sjekira iz Aljmaša gotovo je istovjetna primjerku pronađenom na mohačkom bojnom polju, danas pohranjenom u Muzeju Janus Pannonius u Pečuhu. Time će se postaviti temelj za znanstveno utemeljenu prezentaciju kasnosrednjovjekovne ratničke materijalne ostavštine u stalnom postavu Muzeja, kao i samih tema Krbavske i Mohačke bitke.

Krbávamezőtől Mohácsig – a Horvát Történeti Múzeum állományában lévő, a 15. század végéről és a 16. század elejéről származó katonai tárgyi emlékek újraértékelése

A Horvát Történeti Múzeum jelenleg első állandó kiállításának előkészítési fázisában van; ennek célja a horvát történelem átfogó bemutatása. Ebben a krbavai és a mohácsi csata mint kulcsfontosságú fordulópont kiemelt helyet kap. A múzeum azonban számos kihívással néz szembe, amelyek közül a legnagyobb a két csatához biztonsággal köthető múzeumi tárgyak hiánya. Ez részben a krbavai csatatéren, valamint a tágabb mohácsi csatatér horvátországi szakaszán végzett szisztematikus régészeti kutatások hiányával magyarázható.

A múzeumi állomány bizonyos darabjai megtalálási helyük vagy korábbi besorolásuk alapján kapcsolódhatnak a csatákhoz, a kutatások azonban feltárták, hogy egyes tárgyak korábbi attribúciója és kormeghatározása elavult vagy hibás volt. Például a Praunsperger-gyűjtemény egyik íját korábban egy „Mohácsnál elesett ismeretlen magyar főúrnak” tulajdonították mindenféle bizonyíték nélkül, ám kiderült róla, hogy valószínűleg későbbi időszakból származó tatár íj. A korábban oszmán eredetűnek vélt vérték valójában indoperzsa készítmények, és szintén későbbi korszakból valók. Ezzel szemben néhány, korábban a 17. századra datált láncingról bebizonyosodott, hogy valójában a 15. század végéről vagy a 16. század elejéről származik.

Ebben a kontextusban megkezdődött a múzeumi anyag kritikai újraértékelése, amely az eddigi a csatákhoz kötött tárgyakra, a

tévesen abba a korszakba sorolt leletekre, valamint azokra a más korszakból származó darabokra összpontosít, amelyek tipológiailag vagy stílusilag mégis megfelelnek a csaták idejének. Az ismert tárgyakkal kapcsolatos új eredmények mellett a múzeum eddig ismeretlen leleteket is bemutat a közönségnek, például egy Krbava-mező közelében talált ezüst süvegdísz (čelenka).

Az újraértékelés magában foglalja a szűrő- és vágófegyverek, a lőfegyverek, valamint a védő- és lovasfelszerelések tipológiai és összehasonlító elemzését, továbbá a releváns régészeti leletekkel és más múzeumok analógiáival való egybevetésüket. Például egy Aljmašnál (Almás) talált harci fejsze szinte teljesen megegyezik a mohácsi csatatéren talált, jelenleg a pécsi Janus Pannonius Múzeumban őrzött példánnyal. Mindez tudományosan megalapozott bázist teremt a késő középkori katonai emlékek, valamint a krbavai és a mohácsi csata történetének bemutatásához a múzeum állandó kiállításán.

From Krbava to Mohács – Reevaluation of Warrior Material Heritage from the Late 15th and Early 16th Centuries in the Holdings of the Croatian History Museum

The Croatian History Museum is currently preparing its first permanent exhibition, intended to provide a comprehensive overview of Croatian history, in which the Battles of Krbava and Mohács will hold prominent positions as key historical turning points. However, the museum faces several challenges, the greatest being a lack of museum material that can be definitively linked to these two battles. This is partly due to the absence of systematic archaeological research on the Krbava battlefield, as well as portions of the broader Mohács battlefield located within the borders of present-day Croatia.

Some items in the museum's holdings could potentially be linked to these battles based on their find spots or previous attributions. However, research has shown that previous attributions and dating for certain objects were outdated or incorrect. For example:

- A bow from the Praunsperger Collection, previously attributed to an "unknown Hungarian nobleman who died at Mohács" without proof of provenance, was identified as a Tatar bow, likely from a later period;
- Armor previously ascribed to Ottoman production is actually Indo-Persian and also from a later date;
- Conversely, some specimens of mail shirts, previously dated to the 17th century, have been correctly re-identified as dating to the late 15th and early 16th centuries.

In light of this, a process of critical reevaluation of the museum's holdings has begun. This process focuses on items previously linked to the battles, items incorrectly thought to belong to that era, and items dated to other periods that typologically or stylistically match the time of the battles. Alongside new insights into known objects, the museum will present previously unknown material to the public for the first time, such as a silver čelenka (cap crest) found near Krbava Field.

This reevaluation includes the typological and comparative analysis of bladed weapons, firearms, and protective and equestrian equipment, using relevant archaeological finds and analogies from other museums. For instance, a battle axe found in Aljmaš is nearly identical to a specimen found on the Mohács battlefield, which is currently held in the Janus Pannonius Museum in Pécs. These efforts will provide a scientifically grounded foundation for the presentation of late medieval warrior heritage and the history of the Battles of Krbava and Mohács within the museum's permanent exhibition.

Nepoznati izaslanik kralja Vladislava: Ivan Horvat od Vingarta

U prvoj polovici 16. stoljeća obitelj Horvat od Vingarta pripadala je među najuglednije plemićke obitelji u Transilvaniji. Utemeljitelj obitelji Ivan bio je bogat i utjecajan transilvanijski plemić te član dvora kralja Vladislava II., koji je obavljao i važne diplomatske misije. Unatoč tomu, ni njegova karijera ni povijest njegove obitelji dosad nisu bile predmetom sustavnijega znanstvenog istraživanja. Kada se obitelj uopće spominje u historiografiji, pozornost je uglavnom usmjerena na Ivanova sina Gašpara, koji se uzdigao među barune kraljevstva (veri barones). Za vladavine kralja Ludovika II. obnašao je službu kraljevskog stolnika (magister dapiferorum), a za kralja Ferdinanda I. službu kraljevskog komornika (magister cubiculariorum). Sam Ivan najčešće se uopće ne spominje, ponajprije zato što nije pripadao užemu krugu koji je oblikovao politički život Ugarskoga Kraljevstva. Ipak, bez njegove razgranate mreže veza i ustrajnih nastojanja usmjerenih na stjecanje zemljišnih posjeda njegov sin ne bi mogao ući u političku elitu. U izlaganju se stoga rekonstruira slabo poznata karijera Ivana Horvata, pri čemu se posebna pozornost posvećuje njegovu hrvatskom podrijetlu. Njegov primjer rasvjetljava mobilnost između kraljevstava i pokrajina pod vlašću Ugarske krune, kao i mogućnosti društvenog uspona koje su plemstvu stajale na raspolaganju.

Istraživanje je provedeno uz potporu projekta br. 2023-1.2.4-TÉT-2023-00060

Ulászló király ismeretlen követe: vingárti Horvát János

A 16. század első felében a vingárti Horvát család Erdély egyik legtekintélyesebb nemesi famíliája volt. A család alapítója, János

gazdag és befolyásos erdélyi nemes, valamint II. Ulászló király udvarának tagja volt, aki fontos diplomáciai küldetéseket is teljesített. Ennek ellenére sem pályafutása, sem családjának története nem részesült mindeddig beható tudományos vizsgálatban. Amikor a család egyáltalán megjelenik a történeti szakirodalomban, a figyelem többnyire János fiára, Gáspárra irányul, aki bekerült az ország bárói (veri barones) közé: II. Lajos király uralkodása alatt asztalnokmesterként (magister dapiferorum), I. Ferdinánd király idején pedig kamarásmesterként (magister cubiculariorum) szolgált. Magát Jánost rendszerint meg sem említik, elsősorban azért, mert nem tartozott a Magyar Királyság politikai életét alakító szűk belső körhöz. Kiterjedt kapcsolatrendszere és a birtokszerzés érdekében tett kitartó erőfeszítései nélkül azonban fia aligha kerülhetett volna be a politikai elitbe. Az előadás ezért vingárti Horvát János kevésbé ismert pályafutását rekonstruálja, különös figyelmet fordítva horvátországi származására. Életútja egyfelől betekintést enged a Magyar Korona uralma alatt álló királyságok és tartományok közötti mobilitásba, másfelől pedig megvilágítja a nemesség társadalmi felemelkedésének lehetőségeit.

A kutatást a 2023-1.2.4-TÉT-2023-00060. számú projekt támogatta.

An Unknown Envoy of King Vladislaus II: János Horvát of Vingárt

In the first half of the sixteenth century, the Horvát family of Vingárt was among the most prominent noble families in Transylvania. Its founder, János, was a wealthy and influential Transylvanian nobleman and a member of the court of King Vladislaus II who also undertook important diplomatic missions. Nevertheless, neither his career nor the history of his family has received sustained scholarly attention. When the family does appear in the historiography, the focus is generally on János's son Gáspár, who rose to the ranks of the barons of the realm (veri barones), serving as master of the stewards (magister

dapiferorum) under King Louis II and as master of the chamberlains (magister cubiculariorum) under King Ferdinand I. János himself is usually omitted, largely because he did not belong to the inner circle that shaped political life in the Kingdom of Hungary. Yet without his extensive network of connections and persistent efforts to acquire landed estates, his son could not have entered the political elite.

This paper therefore reconstructs the little-known career of János Horvát, with particular attention to his Croatian origins. His case sheds light on mobility across the kingdoms and provinces under the rule of the Hungarian Crown and on the avenues of social advancement available to the nobility.

This research was supported by Project No. 2023-1.2.4-TÉT-2023-00060.

Pál Fodor
ELTE RCH, Institute of History
Budapest
fodor.pal@abtk.hu

Göksel Baş
Social Sciences University of Ankara, Department of History
Ankara
goksel.bas@asbu.edu.tr

Stvarni temelji osmanske pobjede kod Mohača: brojnost vojske, logistika i financije

Sultan Sulejman, koji je stupio na prijestolje u jesen 1520., radikalno je raskinuo s očevom politikom usmjerenom prema Istoku. Odmah je svoju pozornost usmjerio prema Zapadu, nadajući se da će tom strateškom promjenom učvrstiti svoj unutarnjopolitički položaj. U svojoj je nestrpljivosti u proljeće 1521. krenuo u osvajanje Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva, premda pohod nije bio primjereno pripremljen. Međutim, tijekom sljedećih godina sultan i njegovi zapovjednici izvukli su pouke iz operativnih nedostataka pohoda iz 1521. te su se u svega nekoliko godina temeljito pripremili za odlučujući pohod protiv Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva. Godine 1525. i 1526. mobilizacija i opskrba hranom odvijale su se mnogo učinkovitije nego pet godina prije. Zahvaljujući tomu, u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo umarširala je dvostruko veća i znatno bolje opskrbljena vojska, čime je osigurana izrazita osmanska nadmoć u svakom pogledu. U izlaganju se na temelju novih arhivskih izvora sažeto prikazuju najvažniji aspekti osmanskoga vojnog financiranja, logistike i upravljanja ljudskim potencijalima 1526. godine.

Az oszmán győzelem valódi okai a mohácsi csatában

Az 1520 őszen trónra lépő Szulejmán szultán radikálisan szakított apja keleti irányultságú politikájával. Figyelmét azonnal nyugat felé fordította, abban reménykedve, hogy e stratégiai váltás megszilárdítja belpolitikai helyzetét. Türelmetlenségében 1521

tavasznán hadjáratot indított Magyarország meghódítására, noha a vállalkozást nem készítették elő megfelelően. A következő években azonban a szultán és parancsnokai levonták az 1521. évi hadjárat tanulságait, és néhány év alatt gondosan előkészítették a Magyarország elleni döntő hadjáratot. 1525-ben és 1526-ban mind a mozgósítás, mind az élelmiszer-ellátás jóval hatékonyabban zajlott, mint öt évvel korábban. Ennek eredményeként kétszer akkora és sokkal jobban ellátott hadsereg vonult be Magyarországra, ami minden tekintetben elsöprő oszmán fölényt biztosított. Az előadás új levéltári források alapján összegzi az oszmán hadfinanszírozás, a logisztika és az emberi erőforrások igazgatásának legfontosabb 1526. évi vonatkozásait.

The Real Foundations of the Ottoman Victory at Mohács: Army Strength, Logistics and Finance

Sultan Süleyman, who ascended the throne in the autumn of 1520, broke radically with his father's eastward-looking policy. He immediately turned his attention to the West, hoping that this strategic shift would consolidate his domestic position. In his impatience, he set out to conquer Hungary in the spring of 1521, even though the campaign had not been adequately prepared. In the following years, however, the sultan and his commanders learned from the operational shortcomings of the 1521 campaign and, within a few years, carefully prepared for a decisive campaign against Hungary. In 1525 and 1526, both mobilization and food provisioning proceeded far more efficiently than they had five years earlier. As a result, an army twice as large and much better supplied marched into Hungary, ensuring overwhelming Ottoman superiority in every respect. Drawing on new archival sources, the presentation summarizes the most important aspects of Ottoman military finance, logistics and manpower administration in 1526.

Borislav Grgin

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest

Zagreb

bgrgin@m.ffzg.hr

Od Krbave do Mohača: egzistencijalna ugroza kao katalizator novih identitetskih i političkih koncepcija u hrvatskim srednjovjekovnim zemljama

Prije 33 godine Republika Hrvatska bila je u jeku Domovinskoga rata, s četvrtinom državnog teritorija pod okupacijom i s neizvjesnom perspektivom. Danas se sve stubokom promijenilo. Jednako je vremensko razdoblje prošlo od Krbavske do Mohačke bitke. Pri tomu, naravno, treba voditi računa da je „gustoća povijesnoga vremena“ u suvremenosti, odnosno dinamika zbivanja, procesa i promjena, neusporedivo intenzivnija od onoga na razmeđu kasnog srednjeg i ranoga novog vijeka. No unatoč tomu radi se o dovoljno dugom vremenskom razdoblju koje pruža mogućnost uvida u promjene na kratkoročnoj i srednjoročnoj razini.

Pokušat će se prikazati kako je razdoblje sve intenzivnijeg sukobljavanja Hrvata s Osmanlijama, od 1493. do 1526., djelovalo na promjene političkih i identitetskih koncepcija i preferencija društvene elite srednjovjekovnih hrvatskih zemalja. U fokusu analize bit će hrvatsko kasnosrednjovjekovno plemstvo, poglavito vodeći velikaški rodovi, te pojedini pripadnici dalmatinskih komunalnih elita. Polazna hipoteza glasi da je intenzivna egzistencijalna ugroza koju su tada na više razina za hrvatska društva predstavljali Osmanlije pokrenula procese promjena koje su bile od velikoga značenja u nastupajućem ranom novom vijeku, a čije se posljedice u nekim elementima osjećaju i do danas. Tako će se i na ovom primjeru ukazati na važnost izvanjske egzistencijalne ugroze u procesima oblikovanja i jačanja identitetske homogenosti pojedinih društvenih grupa i teritorijalno-političkih cjelina.

Pri tomu će se ukazati na početke formiranja nove svijesti i preferencija hrvatskih elita još od vremena osmanlijskoga osvajanja Bosne 1463. pa nadalje. Isto tako, naglasit će se razlika

između početnog iskazivanja različitih dinastičkih preferencija unutar zemalja krune svetoga Stjepana u odnosu na kasnija traženja novih državnopolitičkih okvira i drukčijih društvenih modela. Pokušat će se detektirati kada je i zašto došlo do odlučujućeg pomaka u tom smjeru uz pretpostavku o gubitku povjerenja u budimskog vladara i dvorske krugove kao ključnu točku preokreta. Kratko ćemo pokušati i ocijeniti dalekosežnost tih promjena s motrišta ondašnjih sudionika i suvremenika zbivanja te njihovih stvarnih namjera u odnosu na tumačenja i gledišta kasnije tradicije, historiografije i nacionalnih ideologija.

Krbávamezótól Mohácsig: Az egzisztenciális fenyegetettség mint az új identitás- és politikai koncepciók katalizátora a középkori horvát területeken

Harminchárom évvel ezelőtt Horvátország a honvédő háború közepén járt, állami területének egynegyede megszállás alatt állt, a kilátások pedig bizonytalanok voltak. Mára minden gyökeresen megváltozott. Pontosán ugyanennyi idő telt el a korbávmezei és a mohácsi csata között. Ennek során természetesen figyelembe kell venni, hogy a „történelmi idő sűrűsége” a jelenben – azaz az események, folyamatok és változások dinamikája – összehasonlíthatatlanul intenzívebb, mint a késő középkor és a kora újkor határán volt. Mindazonáltal ez egy kellően hosszú időszak ahhoz, hogy betekintést nyújtson a rövid és középtávú változásokba.

A tanulmány azt kísérli meg bemutatni, miként hatott a horvátok és az oszmánok egyre intenzívebbé váló összecsapásainak időszaka (1493–1526) a középkori horvát területek társadalmi elitjének politikai és identitásbeli koncepcióira és preferenciáira. Az elemzés középpontjában a nemesség, különösen a vezető főúri nemzetségek, valamint a dalmát városi elitek egyes tagjai állnak. A kiinduló hipotézis szerint az oszmánok által több szinten jelentett intenzív egzisztenciális fenyegetés olyan változásokat indított el, amelyek nagy jelentőséggel bírtak az elkövetkező kora újkorban, és amelyek következményei bizonyos elemekben mindmáig

érezhető. Ez a példa rávilágít a külső egzisztenciális fenyegetés fontosságára egyes társadalmi csoportok és területi-politikai egységek identitásbeli homogenitásának alakításában és erősítésében.

Ennek kapcsán a tanulmány rámutat a horvát elit új tudatának és preferenciáinak formálódására Bosznia 1463-as oszmán meghódításától kezdve. Ugyanígy hangsúlyozza a Szent István koronájának országain belüli különböző dinasztikus preferenciák kezdeti kinyilvánítása és az új állampolitikai keretek, valamint eltérő társadalmi modellek későbbi keresése közötti különbséget. Megkísérli azonosítani, mikor és miért következett be döntő elmozdulás ebben az irányban, feltételezve, hogy a budai uralkodóba és az udvari körökbe vetett bizalom elvesztése volt a kulcsfontosságú fordulópont. Végezetül röviden értékeli a változások horderejét az akkori résztvevők és kortársak szemszögéből, valamint tényleges szándékaikat a későbbi hagyomány, történetírás és nemzeti ideológiák értelmezéseihez és nézeteihez képest.

From Krbava to Mohács: Existential Threat as a Catalyst for New Identity and Political Concepts in the Croatian Medieval Lands

Thirty-three years ago, the Republic of Croatia was in the midst of the Homeland War, with a quarter of its state territory under occupation and an uncertain outlook. Today, everything has fundamentally changed. The same length of time passed between the Battle of Krbava and the Battle of Mohács. In this regard, it must be noted that the "density of historical time" in the modern era—meaning the dynamics of events, processes, and changes—is incomparably more intense than that at the transition between the late Middle Ages and the early modern period. Nevertheless, it is a sufficiently long period to allow for insight into changes at the short-term and medium-term levels.

The study attempts to demonstrate how the period of increasingly intense conflict between Croats and the Ottomans (1493–1526) influenced changes in the political and identity concepts and

preferences of the social elite in medieval Croatian lands. The focus of the analysis is on the Croatian late medieval nobility, particularly the leading magnate families, and certain members of Dalmatian communal elites. The starting hypothesis is that the intense existential threat posed by the Ottomans at multiple levels triggered processes of change that were of great significance for the upcoming early modern period, some of whose consequences are felt even today. This example highlights the importance of external existential threats in shaping and strengthening the identity homogeneity of specific social groups and territorial-political units.

The research points to the beginnings of a new consciousness and preferences among the Croatian elite starting from the Ottoman conquest of Bosnia in 1463. It also emphasizes the distinction between the initial expression of various dynastic preferences within the lands of the Crown of St. Stephen and the later search for new state-political frameworks and social models. The analysis seeks to determine when and why a decisive shift occurred, assuming that the loss of trust in the ruler in Buda and court circles was the key turning point. Finally, the study briefly assesses the far-reaching nature of these changes from the perspective of contemporaries and participants, as well as their actual intentions compared to interpretations by later tradition, historiography, and national ideologies.

Hrvoje Kekez

Hrvatsko katoličko sveučilište, Odjel za povijest

Zagreb

hrvoje.kekez@unicath.hr

„Hrvatski Mohač“. Novi pogled na tijek Bitke na Krbavskom polju 1493. godine

Dana 9. rujna 1493. godine, u blizini današnje Udbine, odigrala se Bitka na Krbavskom polju između osmanske vojske bosanskog sandžak-bega Hadum Jakub-paše i kršćanskih snaga predvođenih banom Emerikom Derenčinom. Razoran osmanski trijumf predstavljao je prekretnicu u povijesti srednjovjekovne Hrvatske, jer je ubrzao demografski pad, oslabio hrvatsko i slavonsko plemstvo te pridonio postupnom urušavanju južnog obrambenog sustava.

Ovaj rad ponovno razmatra odlučujuću fazu bitke kombinirajući kritičku analizu suvremenih pisanih izvora s terenskim istraživanjem i rekonstrukcijom srednjovjekovnog kulturnog krajolika, osobito njegove cestovne mreže i topografije. Fokus je stavljen na kretanje južnog osmanskog odreda čiji se iznenadni napad s leđa pokazao presudnim za ishod bitke.

Studija tvrdi da se ova osmanska postrojba nije kretala preko otvorenog Krbavskog polja, već je slijedila skrivenu rutu iz županije Hotuča prema Ondiću, nakon čega je krenula na sjever kroz usku dolinu okruženu brdima Babina glava, Ivanov vrh, Vranjača i Ljuti ogradak. Ruta je vodila preko visoravni Tavani do područja Visuća, gdje su Osmanlije izbili iza leđa kršćanske vojske. Ovaj koridor, koji je i danas uvelike očuvan kao neasfaltirana cesta te je zabilježen već na Prvoj vojnoj izmjeri, ostao je skriven od izravnog pogleda iz srednjovjekovnog kaštela Udbine, što je omogućilo potpuno neopažen pristup.

Ovakva rekonstrukcija blisko odgovara suvremenim izvještajima koji opisuju neočekivani osmanski napad s leđa. Također objašnjava kako je južni osmanski odred uspio udariti točno u trenutku kada je ban Derenčin već poslao svoju taktičku rezervu u pomoć ugroženom centru. Rezultirajuće opkoljavanje uzrokovalo

je potpuni kolaps kršćanske vojske, što se odražava u zapisima povjesničara i suvremenika kao što su Hasišteinsky, Bahšî, Istvánffy, Tomašić i da Lezze. Integrirajući povijesne dokaze s analizom krajolika, rad predlaže novu rekonstrukciju bitke koja identificira prikriveno napredovanje južnog osmanskog odreda kao ključni čimbenik koji je odredio osmansku pobjedu.

„Horvát Mohács”. Új nézőpont az 1493-as korbávmezei csata lefolyásáról

1493. szeptember 9-én a mai Udbina közelében zajlott le a krbavai csata Hadum Jakub boszniai szandzsákbég oszmán serege és a Derencsényi Imre (Emerik Derenčin) bán vezette keresztény erők között. A súlyos oszmán győzelem sorsfordító pillanat volt a középkori Horvátország történetében: felgyorsította a demográfiai hanyatlást, gyengítette a horvát és szlavón nemességet, és hozzájárult a déli védelmi rendszer fokozatos összeomlásához.

Ez a tanulmány a csata döntő szakaszát vizsgálja felül, ötvözve a korabeli írott források kritikai elemzését a terepkutatással és a középkori kultúrtáj rekonstrukciójával, különös tekintettel az úthálózatra és a topográfiára. A fókuszban a déli oszmán különítmény mozgása áll, amelynek hátulról indított meglepetésszerű támadása döntőnek bizonyult a csata kimenetele szempontjából.

A kutatás megállapítása szerint ez az oszmán sereg nem a nyílt Krbava-mezőn (Korbávia) keresztül nyomult előre, hanem egy rejtett útvonalat követett Hotuča megyéből Ondić felé, majd északra tartott egy szűk völgyön keresztül, amelyet a Babina Glava, Ivanov Vrh, Vranjača és Ljuti Ogradak dombjai öveznek. Az útvonal a Tavani-fennsíkon keresztül vezetett Visuć térségébe, ahol az oszmánok a keresztény sereg hátába kerültek. Ez a folyosó – amelyet a mai burkolatlan út nagyrészt megőrzött, és amelyet már az első katonai felmérés is rögzített – rejtve maradt az udbinai várból figyelők elől, így teljesen észrevétlen megközelítést tett lehetővé.

Ez a rekonstrukció szorosan egybevág a váratlan oszmán hátbatámadást leíró korabeli beszámolókkal. Magyarázatot ad arra is, hogyan tudott a déli oszmán erő pontosan akkor lecsapni, amikor Derencsényi bán már bevette taktikai tartalékát a szorongatott középső erők megsegítésére. Az így kialakult bekerítés a keresztény sereg teljes összeomlását okozta, amint azt Hasišteinsky, Bahşi, Istvánffy, Tomašić és da Lezze elbeszélései is tükrözik. A történelmi bizonyítékok és a tájelemzés integrálásával a tanulmány a csata olyan új rekonstrukcióját javasolja, amely a déli oszmán különítmény rejtett előrenyomulását az oszmán győzelmet meghatározó legfontosabb tényezőként azonosítja.

“The Croatian Mohács”: A New Perspective on the Course of the Battle of Krbava Field in 1493

On 9 September 1493, the Battle of Krbava was fought near present-day Udbina between the Ottoman army of Hadım Yakub Bey of Bosnia and the Christian forces led by Ban Emerik Derencsényi. The crushing Ottoman victory marked a turning point in the history of medieval Croatia, accelerating demographic decline, weakening the Croatian and Slavonian nobility, and contributing to the gradual collapse of the southern defensive system.

This paper re-examines the decisive phase of the battle by combining a critical analysis of contemporary written sources with field research and the reconstruction of the medieval cultural landscape, particularly its road network and topography. The focus is placed on the movement of the southern Ottoman detachment whose surprise attack from the rear proved decisive for the outcome of the battle.

The study argues that this Ottoman force did not advance across the open Krbava Field, but instead followed a concealed route from the county of Hotuča toward Ondić before moving north through a narrow valley enclosed by the hills of Babina Glava, Ivanov Vrh, Vranjača, and Ljuti Ogradak. The route led across the Tavani plateau to the area of Visuć, where the Ottomans reached the rear

of the Christian army. This corridor, largely preserved by the modern unpaved road and already recorded on the First Military Survey, remained hidden from direct observation from the medieval castle of Udbina, making an undetected approach entirely feasible.

This reconstruction closely corresponds to contemporary accounts describing an unexpected Ottoman attack from behind. It also explains how the southern Ottoman force was able to strike precisely when Ban Derencsényi had already committed his tactical reserve to support the threatened centre. The resulting encirclement caused the complete collapse of the Christian army, as reflected in the narratives of Hasišteinsky, Bahşî, Istvánffy, Tomašić, and da Lezze. By integrating historical evidence with landscape analysis, the paper proposes a new reconstruction of the battle that identifies the concealed advance of the southern Ottoman detachment as the key factor determining the Ottoman victory.

Senjska kapetanija – nepokoreno krilo protuosmanske obrane. Struktura, vojni sastav i aktivnosti tijekom 15. i 16. stoljeća

Senjska kapetanija (1469.-1746.) jedna je od prvih protuosmanskih vojno-administrativnih jedinica na jugozapadnom obodu Zemalja krune Sv. Stjepana. Ustrojena po načelu utvrdnog lanca pri kojemu jedna dominantna utvrda uz pomoć više manjih susjednih utvrda im svojih vojnih posada brani određeni sektor i područje, do 1520-ih godina uklopila se u postojeći sustav obrane koji se protezao od Transilvanije, tokom Dunava uz utvrde Šabac i Beograd te tamošnjih banovina sve do juga gdje su liniju zatvarale utvrde Sinj, Klis i Skradin. Kao vrhovni zaštitnici i skrbnici po pitanju obrane, slično kao i u navedenim banovinama, vladari su i na čelo Senjske kapetanije postavljali vojno-administrativnog dužnosnika – kapetana kojega su birali među pripadnicima plemstva. Na temelju dobivenih sredstava bilo u financijama, ljudstvu, naoružanju i živežnim namirnicama, kapetani su preuzimanjem navedene službe bili obvezni skrbiti o efikasnoj protuosmanskoj obrani povjerenih im utvrda te pružati ispomoć drugim obrambenim lancima i utverdama. Padom navedenih utvrda i područja u Podunavlju kao i padom teritorija Like i Krbave, te Knina i Skradina na krajnjem jugu tadašnje Kraljevine Hrvatske, Senjska kapetanija je neposredno pred Mohačku bitku izbila na prvu liniju obrane ostataka južnih kraljeva Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Kako su unutar svojih obrambenih dužnosti senjski kapetani pored Senja i okolnih utvrda bili zaduženi i za obranu Klisa, njihove zadaće i vojne aktivnosti postaju sve kompleksnije i teže. Stoga su senjski kapetani u strateškom smislu među prvima počeli razvijati

kompleksniji obrambeni sustav djelovanja osobito na području vojnih aktivnosti koje su se sve više fokusirale ne na ulascima u izravni sukob s Osmanlijama na otvorenom bojnom polju (poput Krbavske bitke) već na postavljanju zasjeda osmanskim snagama na temelju dobivenih pravovremenih i vjerodostojnih informacija, kao i na vršenju manjih prodora u neprijateljsku pozadinu, opsrkbljivanju opkoljenih utvrda, provođenju pomorskih desanata s ciljem deblokade utvrda i dovoženja namirnica, streljiva i pojačanja u ljudstvu. U izlaganju bi se tako, na temelju navedenog prikazao ustroj i vojni sastav Senjske kapetanije te vršene vojne aktivnosti, sustav informiranja i opskrbe u periodu od svojih početaka (1469.) preko Krbavske (1493.) sve do Mohačke bitke (1526.) u kojoj je, između ostalih velikaša i plemića Zemalja krune Sv. Stjepana sa svojim vojnim jedinicama iz Senjske kapetanije sudjelovao i sam senjski kapetan Grgur Orlovčić.

A zenggi kapitányság – az oszmánellenes védelem állandó eleme. Rendszer, katonai összetétel és működés a 15. és 16. században

A zenggi kapitányság (1469–1746) a Szent István koronájához tartozó országok délnyugati peremén létrehozott első oszmánellenes katonai-igazgatási egységek egyike volt. A kapitányság egy erődrendszer elvén működött, amelyben egy központi vár a környező kisebb erődítmények és azok helyőrségeinek segítségével védte az adott térséget. Az 1520-as évekre ez a láncolat szerves részévé vált az Erdélytől a Duna vonalán át egészen a déli várakig (Szinj, Klissza és Szkradin) húzódó védelmi vonalnak.

Az uralkodók a kapitányság élére a nemesség soraiból választott kapitányokat neveztek ki, akik felelősek voltak az erődök védelméért, a pénzügyi források, az emberállomány, a fegyverzet és az ellátmány kezeléséért, valamint a szomszédos védelmi

vonalak segítségével. Lika, Korbávia, Knin és Szkradin elestét követően, közvetlenül a mohácsi csata előtt a zenggi kapitányság a Magyar–Horvát Királyság déli területeinek közvetlen arcvonalává vált.

A zenggi kapitányok – akiknek a hatásköre Klissza védelmére is kiterjedt – a nyílt mezei összecsapások (mint például a tragikus kimenetelű krbavai csata) helyett egy összetettebb stratégiai rendszert kezdtek alkalmazni, amely a következőkre összpontosított:

- Rajtaütések végrehajtása hiteles hírszerzési adatok alapján.
- Kisebb betörések az ellenséges háterszágba.
- Az ostromlott várak utánpótlásának biztosítása és tengerei szállítások végrehajtása utánpótlás, lőszer és élelem célba juttatása érdekében.

A kutatás végigköveti a kapitányság történetét az 1469-es alapítástól a krbavai csatán (1493) át az 1526-os mohácsi csatáig, amelyben Grgur Orlovčić zenggi kapitány is részt vett saját katonai egységeivel.

The Captaincy of Senj – An Unconquered Wing of Anti-Ottoman Defense: Structure, Military Composition, and Activities during the 15th and 16th Centuries

The Captaincy of Senj (1469–1746) was one of the first anti-Ottoman military-administrative units established on the southwestern edge of the Lands of the Crown of St. Stephen. It was organized as a chain of fortifications where a dominant fortress, supported by smaller neighboring forts and their military garrisons, defended a specific sector. By the 1520s, it was integrated into an existing defensive system stretching from Transylvania, along the Danube (including the fortresses of Šabac and Belgrade), down to the south, where the line was anchored by the fortresses of Sinj, Klis, and Skradin.

Rulers appointed captains from the nobility to lead the Captaincy, tasking them with maintaining effective defense, managing resources (finances, manpower, weaponry, and provisions), and providing assistance to other defensive chains. Following the fall of territories in the Danube region, Lika, Krbava, Knin, and Skradin, the Captaincy of Senj became the frontline of defense for the remnants of the southern Hungarian-Croatian Kingdom immediately prior to the Battle of Mohács.

As their duties expanded to include the defense of Klis, Senj's captains developed a more complex strategic system. Instead of seeking direct confrontations on open battlefields—such as the disastrous Battle of Krbava—military activities focused on:

- Setting ambushes based on timely and credible intelligence.
- Conducting minor incursions into enemy territory.
- Supplying besieged fortresses and executing maritime landings to deliver rein-forcements, ammunition, and food.

This research outlines the structure, military composition, and activities of the Captaincy from its inception in 1469, through the Battle of Krbava (1493), up to the Battle of Mohács (1526). Notably, the Captain of Senj, Grgur Orlovčić, participated in the Battle of Mohács with military units from the Captaincy.

Habsburški poslanici na ugarskom kraljevskom dvoru, 1521.–1526.

Od ljeta 1521. do ljeta 1525. car Karlo V. i njegov mlađi brat, nadvojvoda Ferdinand I., imali su stalnoga diplomatskog predstavnika na dvoru svojega šogora, kralja Ludovika II. Ta je diplomatska prisutnost bila potrebna radi učvršćivanja položaja njihove sestre, kraljice Marije Habsburške, i kraljevskog para, obrane od sve snažnije osmanske prijetnje nakon pada Beograda u kolovozu 1521. te pitanja pomoći iz Svetoga Rimskog Carstva. Dinastičke interese zastupala su dvojica uzastopnih poslanika s ovlastima cara i nadvojvode. Kraljicu je u ljeto 1521. u Budim pratio Andrea dal Burgo, koji je ostao uz dvor tijekom njegova boravka u Češkoj, a potom i nakon povratka u Ugarsku, sve do vladarskog sastanka u Bečkom Novom Mjestu u listopadu 1523. U studenome 1523. naslijedio ga je Johann Schneitpeck, koji je podupirao politički sve samostaliju kraljicu, ali je u ljeto 1525., zbog napetih unutarnjopolitičkih prilika, bio prisiljen otići. Osim te dvojice poslanika, koji su se uzastopno smjenjivali, kraljevski je dvor u pojedinačnim poslovima posjetilo još nekoliko habsburških izaslanika, među njima Sigmund von Herberstein i Antonio de' Conti. Prikazujući njihovo djelovanje, nastojim odgovoriti na pitanje kako se, iz habsburške perspektive, goruće pitanje protuosmanske obrane razvijalo usporedno s vanjskopolitičkom izolacijom Ugarskoga Kraljevstva i unutarnjopolitičkim zahtjevima za suzbijanje „njemačkog utjecaja”.

Habsburg követek a magyar királyi udvarban 1521–1526

1521 nyara és 1525 nyara között V. Károly császár, valamint öccse, I. Ferdinánd főherceg sógoruk, II. Lajos udvarában folyamatosan követtel képviseltették magukat. E diplomáciai jelenlétet húguk, Habsburg Mária királyné, illetve a királyi pár helyzetének megszilárdítása, a Nándorfehérvár 1521. augusztusi elestét követően erősödő oszmán fenyegetés elleni védekezés, valamint a birodalmi segítségnyújtás kérdése indokolta. A dinasztikus érdekképviselést két, egymást váltó, császári és főhercegi felhatalmazással bíró követ látta el. A királynét 1521 nyarán Andrea dal Burgo kísérte Budára, aki az udvar csehországi tartózkodása során, majd Magyarországra való visszatérésüket követően az 1523. októberi bécsújhelyi királytalálkozóig velük maradt. Őt 1523 novemberétől Johann Schneitpeck követte, aki támogatta a politikailag egyre önállóbb királynét, majd 1525 nyarán, a feszült belpolitikai helyzetben távozni kényszerült. A két egymást váltó követen kívül néhány további, eseti ügyekkel megbízott Habsburg-követ is felkereste a királyi udvart, köztük Sigmund von Herberstein és Antonio de' Conti. Tevékenységük bemutatásával arra keresem a választ, hogy a törökellenes védekezés égető kérdése a Habsburgok szemszögéből miként alakult a Magyar Királyság külpolitikai elszigetelődésével és a „német befolyás” visszaszorításának belpolitikai követelésével párhuzamosan.

Habsburg Diplomats at the Hungarian Royal Court, 1521-1526

From the summer of 1521 to the summer of 1525, Emperor Charles V and his younger brother, Archduke Ferdinand I, maintained continuous diplomatic representation at the court of their brother-in-law, King Louis II. This diplomatic presence was intended to strengthen the position of their sister, Queen Mary of Hungary, and that of the royal couple; to organize defense against the growing Ottoman threat following the fall of Belgrade in August 1521; and to address the issue of aid from the Holy Roman Empire.

Their dynastic interests were represented by two successive envoys jointly accredited by the emperor and the archduke. In the summer of 1521, Andrea dal Burgo accompanied the queen to Buda. He remained with the court during its stay in Bohemia and, following its return to Hungary, until the royal meeting at Wiener Neustadt in October 1523. He was succeeded in November 1523 by Johann Schneitpeck, who supported the increasingly independent political role of the queen but was forced to leave in the summer of 1525 amid mounting domestic political tensions. In addition to these two successive envoys, several other Habsburg representatives, including Sigmund von Herberstein and Antonio de' Conti, visited the royal court on specific missions. By examining their activities, this paper asks how, from the Habsburg perspective, the urgent question of defense against the Ottomans developed alongside the Kingdom of Hungary's growing diplomatic isolation and domestic political demands to curb 'German influence'.

“Prokletstvo Jageloviću!” – hrvatska historiografija 19. stoljeća i mit o Jagelovičkoj ravnodušnosti prema hrvatskom stradanju

Devetnaesto je stoljeće bilo razdoblje u kojem su hrvatski znanstvenici počeli pristupati povijesti na znanstveni način i stvarati njezinu „hrvatsku” verziju. Taj je proces bio neraskidivo povezan s nacionalnim stvaranjem mitova, ukrašenim obilježjima velike priče s njezinim herojima i zlikovcima. Hrvatski su povjesničari birali svoje heroje i zlikovce na temelju informacija koje su im bile na raspolaganju, a koje su često bile oskudne, manjkave ili pristrane. To je rezultiralo prilično nasumičnim osuđivanjem određenih povijesnih ličnosti i ponekad nezaslužnim veličanjem drugih. Kraljevi iz dinastije Jagelovića u Hrvatskoj su tretirani dvosmisleno. Oni ne pripadaju u potpunosti kategoriji zlikovaca, ali definitivno nisu ni heroji. Uglavnom su promatrani kroz prizmu poraza na Mohaču, koji je bacio sjenu na cijelu trećinu stoljeća njihove vladavine. Opisivani su kao nesposobni, letargični i, što je najpogubnije, ravnodušni. Kraj 15. i početak 16. stoljeća bili su vrijeme u kojem je Hrvatskoj trebala hrabra obrana od nadirućih Osmanlija, što Jagelovići, prema hrvatskoj historiografiji 19. stoljeća, nisu bili. Ovaj će rad analizirati pristup hrvatskih povjesničara 19. stoljeća razdoblju vladavine Jagelovića, proučiti njihove izvore i političke sklonosti te ispitati utjecaj koji je njihovo viđenje imalo na kasniju hrvatsku historiografiju.

„Átok a Jagellóra!” – a 19. századi horvát történetírás és a horvát szenvedések iránti Jagelló-közöny mítosza

A tizenkilencedik század volt az az időszak, amikor a horvát tudósok tudományos módszerekkel kezdtek közelíteni a történelemhez, és megalkották annak „horvát” változatát. Ez a folyamat elválaszthatatlanul kapcsolódott a nemzeti mítoszteremtéshez, amelyet egy nagy, hősökkel és gonosztevőkkel teli történet köntösébe öltöztettek. A horvát történészek a rendelkezésükre álló információk alapján választották ki hőseiket és gonosztevőiket, ezek az információk azonban gyakran szűkösek, hiányosak vagy elfogultak voltak. Ez bizonyos történelmi személyiségek meglehetősen önkényes elítélését, másoknak pedig olykor érdemtelen dicsőítését eredményezte. A Horvátországban uralkodó Jagelló-uralkodókat ambivalens módon kezelték. Nem sorolhatók egyértelműen a gonosztevők kategóriájába, de határozottan nem is hősök. Elsősorban a mohácsi vereség prizmáján keresztül tekintettek rájuk, amely árnyékot vetett uralkodásuk teljes egyharmad évszázadára. Alkalmatlannak, letargikusnak és – ami a legelítélendőbb – közönyösnek írták le őket. A 15. század vége és a 16. század eleje olyan időszak volt, amikor Horvátországnak bátor védelmezőkre lett volna szüksége a benyomuló oszmánokkal szemben. A 19. századi horvát történetírás szerint a Jagellók nem bizonyultak ilyennek. Ez a tanulmány a 19. századi horvát történészek Jagelló-korszakhoz való hozzáállását elemzi, vizsgálja forrásait és politikai elfogultságait, valamint feltárja az általuk képviselt szemlélet későbbi horvát történetírásra gyakorolt hatását.

"A Curse on the Jagiellonian!" - 19th Century Croatian Historiography and the Myth of Jagiellonian Indifference to Croatian Suffering

The nineteenth century was a time when Croatian scholars started approaching history in a scientific manner and constructing the "Croatian" version of it. This process was inextricably tied to national mythopoeia, adorned with trappings of a grand story with

its heroes and villains. Croatian historians chose their heroes and villains based on the information they had at their disposal, which was often scarce, lacking or skewed. This resulted in rather random condemnation of certain historical figures and sometimes undeserved lionization of others. The Jagiellonian kings of Croatia were treated ambiguously. They do not fall squarely in the category of villains, but they are definitely not heroes either. They were mainly viewed through the lens of the defeat on Mohács, which cast a shadow on the entire third of a century of their reign. They were described as incapable, lethargic and, most damningly, indifferent. The end of the 15th and the beginning of the 16th century were a time in which Croatia needed brave champions to defend it from the encroaching Ottomans, which the Jagiellonians, according to 19th century Croatian historiography, were not. This paper will analyze the approach of 19th century Croatian historians to the period of Jagiellonian rule, study their sources and political inclinations, and examine the impact their view had on later Croatian historiography.

Strategija franjevacu observanta protiv osmanskog osvajanja u Ugarskoj 1520-ih i 1530-ih godina

U prvoj polovici 16. stoljeća Katolička Crkva u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu našla se na rubu nestanka zbog osmanskog osvajanja i protestantske reformacije. Od srednjovjekovnih katoličkih redova samo su opservantski franjevci te, u manjoj mjeri, pavlini uspjeli sačuvati dio svojih samostana. Taj ograničeni uspjeh bio je rezultat promišljene strategije franjevacu. Na temelju novih, dosad nepoznatih izvora u izlaganju se prikazuju pojedine etape te strategije. Kako su se franjevci nosili s osmanskim osvajanjem? Kako su nastojali izbjeći opasnosti te svoje ljudske i materijalne resurse koncentrirati u uporištima koja su smatrali sigurnima, kako bi ih u povoljnijim vremenima mogli iskoristiti kao polazišta za ponovnu ekspanziju? Glavni je zaključak izlaganja da su franjevci upravo zahvaljujući toj pragmatičnoj i dobro osmišljenoj strategiji uspjeli opstati te krajem stoljeća započeti obnovu svoje redovničke mreže.

Obszerváns ferences stratégia az oszmán hódítással szemben Magyarországon az 1520-as és 1530-as években

A 16. század első felében az oszmán hódítás és a protestáns reformáció következtében a katolikus egyház Magyarországon a megszűnés szélére került. A középkori katolikus szerzetesrendek közül csupán az obszerváns ferenceseknek, illetve kisebb mértékben a pálosoknak sikerült megőrizniük kolostoraik egy részét. Ez a korlátozott siker a ferencesek tudatos stratégiájának volt köszönhető. Az előadás új, korábban ismeretlen források alapján mutatja be e stratégia egyes lépéseit. Miként birkóztak meg a ferencesek az oszmán hódítással? Hogyan igyekeztek elkerülni a veszélyeket, és miként összpontosították emberi és anyagi

erőforrásait az általuk biztonságosnak tekintett központokba annak érdekében, hogy kedvezőbb időkben ezekből kiindulva ismét terjeszkedhessenek? Az előadás legfontosabb következtetése, hogy a ferencesek éppen e pragmatikus és átgondolt stratégiának köszönhetően tudtak fennmaradni, majd a század végén megkezdeni intézményhálózatuk újjáépítését.

The Strategy of the Observant Franciscans against the Ottoman Conquest in Hungary in the 1520s and 1530s

In the first half of the sixteenth century, the Catholic Church in Hungary was brought to the brink of extinction by the Ottoman conquest and the Protestant Reformation. Of the medieval Catholic religious orders, only the Observant Franciscans and, to a lesser extent, the Paulines managed to preserve some of their friaries and monasteries. This limited success resulted from a deliberate Franciscan strategy. Drawing on new and previously unknown sources, this paper reconstructs the successive stages of that strategy. How did the Franciscans respond to the Ottoman conquest? How did they seek to avoid danger and concentrate their human and material resources in bases they considered secure, so that these could serve as starting points for renewed expansion when conditions became more favourable? The paper concludes that it was precisely this pragmatic and carefully devised strategy that enabled the Franciscans to survive and to begin rebuilding their institutional network at the end of the century.

Prekretnica u ugarskoj i hrvatskoj povijesti: posljedice Mohačke bitke 1526. godine

U izlaganju se razmatraju posljedice Mohačke bitke iz perspektive povijesti Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva. Već su i neposredni gubitci poraza bili iznimno teški. Od 26 000 do 27 000 vojnika (ugarskih, hrvatskih, njemačkih i čeških) poginulo je oko 16 000, što je činilo pola posto tadašnjeg stanovništva. Na bojnem je polju, što je bilo bez presedana, poginulo sedam crkvenih prelata i približno trideset velikaša. Tragediju je dodatno produbila smrt mladoga ugarskog i češkog kralja Ludovika II. Jagelovića. Moháč je stoga mogao postati simbolom junačkog otpora. To što se to ipak nije dogodilo može se objasniti ponajprije presudnim kratkoročnim i dugoročnim posljedicama bitke.

Tijekom sultanova pohoda u jesen 1526. zemlja je u svega nekoliko tjedana izgubila oko 5 % stanovništva jer se broj zarobljenih i pobijenih može procijeniti na približno 150 000. Istodobno je u najrazvijenijim središnjim područjima kraljevstva, u takozvanom medium regni, razoreno oko 2 000 sela i 100 gradova, uključujući i kraljevsku palaču u Budimu. Zbog dvostrukog izbora kralja i novih sultanovih pohoda, usred dugotrajnoga građanskog rata, započela je trajna podjela zemlje na tri dijela. Područje srednjovjekovne ugarsko-hrvatske države tako je na stoljeće i pol postalo ratnim poprištem, a niz razaranja preoblikovao je njegove etničke odnose te mrežu gradova i samostana.

U međuvremenu je završila i dugotrajna uloga preostalog Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva kao srednje europske sile: ono je postalo obrambenim bedemom i žitnicom novonastale Habsburške Monarhije. Premda je samostalni ugarski kraljevski dvor zauvijek nestao, zajednička ugarsko-hrvatska državnost nije prestala postojati. Uz ograničeni suverenitet nastavila se unutar

novoga habsburškog državnog konglomerata sve do 1918., zahvaljujući nizu kompromisa (1606./1608., 1622., 1646./1647., 1681., 1711./1712., 1790., 1867./1868.). To je bila cijena izbjegavanja potpune osmanske okupacije, ali se u usporedbi sa srednjovjekovnim srpskim i bosanskim državama, koje su doista nestale na nekoliko stoljeća, ipak može smatrati znatnim postignućem.

Fordulópont a magyar és horvát történelemben: az 1526. évi mohácsi csata következményei

Az előadás a mohácsi csata következményeit vizsgálja a Magyar–Horvát Királyság története szempontjából. A vereség konkrét veszteségei is súlyosak voltak. A 26–27 000 főnyi (magyar, horvát, német és cseh) seregből mintegy 16 000-en estek el; ez a létszám a korabeli lakosság fél százalékát tette ki. Példátlan módon hét főpap és mintegy harminc főúr halt meg a csatatéren. A tragédiát tetézte, hogy az ifjú magyar és cseh király, II. Lajos is holtan maradt a csatamezőn. Mohács így akár a hősiek helytállás szimbóluma is lehetne. Hogy mégsem válhatott azzá, azt elsősorban döntő rövid és hosszú távú következményei magyarázzák.

Az 1526. őszi szultáni hadjáratban az ország néhány hét alatt elveszítette népességének mintegy öt százalékát, hiszen az elfogottak és lemészároltak számát mintegy 150 000-re tehetjük. Mindeközben a királyság legfejlettebb központi területein, az úgynevezett medium regniben mintegy kétezer falu és száz város pusztult el, köztük a budai királyi palota is. A kettős királyválasztás és az újabb szultáni hadjáratok miatt pedig – egy hosszú belháború közepette – megkezdődött az ország tartós három részre szakadása. A középkori magyar állam területe ezzel másfél évszázadra hadszínterré vált, a páratlan pusztítások sora pedig átrendezte etnikai viszonyait, valamint város- és kolostorhálózatát.

Mindeközben a megmaradt Magyar–Horvát Királyság nagy múltú középhatalmi szerepe is véget ért: az újonnan létrejött Habsburg Monarchia védőbástyája és éléskamrája lett. S noha az önálló

magyar királyi udvar is örökre megszűnt, a magyar–horvát közös államiség nem ért véget. Korlátozott szuverenitással, sorozatos kompromisszumoknak (1606/1608, 1622, 1646/1647, 1681, 1711/1712, 1790, 1867/1868) köszönhetően egészen 1918-ig fennmaradt az új Habsburg államkonglomerátumban. Ez volt a teljes oszmán megszállás elkerülésének ára, ami a középkori szerb és bosnyák államok sorsával összehasonlítva – amelyek évszázadokra ténylegesen megszűntek – mégis komoly eredménynek tartható.

A Turning Point in Hungarian and Croatian History: The Consequences of the Battle of Mohács (1526)

The lecture examines the consequences of the Battle of Mohács from the perspective of the history of the Hungarian-Croatian Kingdom. The losses of the defeat were also severe. Of the 26,000–27,000 soldiers (Hungarian, Croatian, German, and Bohemian), approximately 16,000 were killed, which accounted for half a percent of the population at the time. Seven prelates and about thirty magnates died on the battlefield. The tragedy was compounded by the fact that the young Hungarian and Bohemian king, Louis II of Jagiello (1516–1526), also died on the battlefield. Mohács could thus be seen as a symbol of heroic resistance. The fact that it did not become so can be explained primarily by its short- and long-term consequences.

In the campaign of Sultan Süleyman in the autumn 1526, the country lost about 5% of its population in a few weeks, as the number of those captured and massacred was approximately 150,000. Meanwhile, in the most developed central areas of the kingdom, the so-called medium regni, some 2,000 villages and 100 towns were destroyed, including the royal palace in Buda. Due to the double election of kings (John I Szapolyai, and Ferdinand I of Habsburg) and the new Ottoman expeditions, a long internal war began, dividing the country into three parts. The territory of

the medieval Hungarian-Croatian state became a battlefield for a century and a half, which rearranged its ethnic relations and its network of towns and monasteries.

Meanwhile, the long-standing role of the medieval Hungarian-Croatian Kingdom as a middle power also came to an end, and it became a bulwark and breadbasket of the new Habsburg Monarchy in Central Europe. And although the Hungarian royal court ceased to exist forever, the Hungarian-Croatian common statehood did not end. With limited sovereignty, it continued in the new Habsburg state conglomerate, thanks to a series of compromises (1606/08, 1622, 1646/47, 1681, 1711/12, 1790, 1867/68) until 1918. However, this was the price to pay for avoiding complete Ottoman occupation, which, compared to the medieval Serbian or Bosnian states, which ceased to exist for centuries, can still be considered a significant achievement.

György Pálfi

University of Szeged, Department of Biological Anthropology

Szeged

[palfigy@bio.u-szeged.hu](mailto:gypalfi@hotmail.com); gypalfi@hotmail.com

Biološka antropologija u masovnim grobnicama iz Mohačke bitke 1526. godine

Najznačajnija izgubljena bitka u ugarskoj povijesti odigrala se 29. kolovoza 1526. u blizini grada Mohača. Težak poraz kršćanske vojske i smrt kralja Ludovika II. otvorili su Osmanskom Carstvu put prema Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Poraz iz 1526. doveo je do raspada države i duboko utjecao na budućnost Karpatske kotline, a njegove su posljedice opipljive i danas. Ta je bitka označila početak kraja Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva pred kasnosrednjovjekovnim osmansko-turskim širenjem u Europi. Sjećanje na bitku živi u kolektivnoj svijesti mađarskog društva i pridonosi suvremenom mađarskom kulturnom identitetu.

Stoljećima poslije, pedesetih godina 20. stoljeća, tijekom kopanja rovova za hladnoratovske pogranične fortifikacije uz jugoslavensku granicu slučajno su otkrivene masovne grobnice za koje se pretpostavljalo da su povezane s bojištem. Tijekom sljedeća dva desetljeća djelomično je istraženo ukupno pet masovnih grobnica nepravilnog rasporeda i različitih oblika, ali bez vađenja kostiju. Antropološki pregled kostiju vidljivih na površini otkrivenih nakupina kostura pokazao je pretežito ozljede lubanje. Na temelju arheoloških i terenskih antropoloških istraživanja zaključeno je da su u tim grobnicama pokopane žrtve poražene vojske, koje je konjica ubila dok su pješice bježale. Stoga je 1976. na tom području otvoreno nacionalno spomen-područje kao posljednje počivalište približno 700 do 1 000 žrtava Mohačke bitke.

U svjetlu približavanja 500. obljetnice, arheološki tim Muzeja Janus Pannonius u Pečuhu započeo je 2020. istraživanje grobnice br. III., ovaj put uz dopuštenje za vađenje kostiju. Iskopavanjima se pridružio Odsjek za biološku antropologiju Sveučilišta u

Segedinu, kamo su kosti poslije prenesene radi detaljne osteološke analize, koja još traje. Godine 2024. na isti je način istražena i grobnica IV., a pronađeni ostatci sada se analiziraju u Segedinu. Glavni je cilj osteološkog istraživanja pridružiti svaki koštani ulomak kojemu je moguće odrediti pripadnost odgovarajućem pojedincu, kako bi se dobila vjerodostojna demografska slika osoba položenih u te grobnice. U dosadašnjim su tumačenjima one smatrane poginulima na bojištu, pobijenim osobljem vojnog logora ili pogubljenim ratnim zarobljenicima. Drugi je važan cilj reasocijacije omogućiti ponovni ukop pojedinaca uz zakašnjelo iskazivanje dužnog pijeteta. Tijekom istraživanja tim posebnu pozornost posvećuje perimortalnim traumama kako bi provjerio različite teorije o podrijetlu žrtava i utvrdio stvarni kontekst tih masovnih ukopa.

U izlaganju se predstavljaju povijesna i istraživačka pozadina lokaliteta masovnih grobnica kod Mohača te preliminarni rezultati biološkoantropoloških, paleopatoloških i forenzičkih istraživanja.

Biológiai antropológia az 1526. évi mohácsi csata tömegsírjaiban

A magyar történelem legjelentősebb elvesztett csatája 1526. augusztus 29-én, Mohács közelében zajlott. A keresztény sereg súlyos veresége és II. Lajos király halála megnyitotta az utat az Oszmán Birodalom előtt a királyság belső területei felé. Az 1526. évi vereség az állam széteséséhez vezetett, és mélyrehatóan befolyásolta a Kárpát-medence jövőjét; hatásai napjainkban is érzékelhetők. A csata a késő középkori oszmán-török európai terjeszkedéssel szemben Magyarország számára a vég kezdetét jelentette. Emléke tovább él a magyar társadalom kollektív tudatában, és hozzájárul a kortárs magyar kulturális identitás formálásához.

Évszázadokkal később, az 1950-es években a jugoszláv határ közelében létesített hidegháborús határvédelmi erősítések árkainak ásása során véletlenül olyan tömegsírokra bukkantak, amelyeket a csatatérhez kapcsolódónak véltek. A következő két

évtizedben összesen öt, szabálytalan elrendezésű és eltérő alakú tömegsírt tártak fel részlegesen, a csontok kiemelése nélkül. A feltárt csontváztömegek felszínén fekvő csontok antropológiai vizsgálata túlnyomórészt koponyasérüléseket mutatott ki. A régészeti és terepantropológiai vizsgálatok eredményei alapján arra következtettek, hogy a sírokban a vesztes sereg azon tagjait temették el, akiket a lovasság gyalogos menekülésük közben ölt meg. Így 1976-ban ezen a területen nyílt meg a nemzeti emlékhely, amely a mohácsi csata mintegy 700–1000 áldozatának végső nyughelye.

A közelgő 500. évfordulóra tekintettel 2020-ban a pécsi Janus Pannonius Múzeum régészeti csoportja megkezdte a III. számú sír feltárását, immár a csontok kiemelésére szóló engedéllyel. A feltáráshoz csatlakozott a Szegedi Tudományegyetem Embertani Tanszéke. A csontokat később részletes, jelenleg is folyamatban lévő oszteológiai elemzésre a tanszékre szállították. 2024-ben hasonló módon feltárták a IV. számú sírt is, a maradványok vizsgálata pedig jelenleg Szegeden zajlik. Az oszteológiai kutatás fő célja, hogy minden lehetséges csontmaradványt a megfelelő személyhez rendeljenek, és ezáltal pontos demográfiai képet alkossanak a sírokba temetett emberekről. Őket korábban a csatatéren elesettekkel, lemészárolt tábori személyzettel, illetve kivégzett hadifoglyokkal azonosították. A csontmaradványok személyekhez rendelésének másik lényeges célja, hogy az elhunytakat a megkésett végtisztesség megadásával újratemethessék. A vizsgálat során a kutatócsoport kiemelt figyelmet fordít a perimortem traumákra, hogy ellenőrizze az áldozatok eredetére vonatkozó eltérő elméleteket, és meghatározza e tömeges elhantolások valódi körülményeit.

Az előadás bemutatja a mohácsi tömegsírok lelőhelyének történeti és kutatástörténeti hátterét, valamint a biológiai antropológiai, paleopatológiai és igazságügyi antropológiai vizsgálatok előzetes eredményeit.

Biological anthropology in the mass graves of the 1526 Mohács battle

The most significant losing battle in Hungarian history took place on 29 August 1526, near the city of Mohács. The heavy defeat of the Christian army and the death of King Louis 2nd opened the way for the Ottoman Empire to enter the kingdom. This 1526 defeat led to the disintegration of the state and had profound effects on the future of the Carpathian Basin, effects that are still tangible today. This battle marked the beginning of the end for Hungary in the face of the late medieval Ottoman Turkish expansion in Europe. The memory of this battle lives on in the collective consciousness of Hungarian society and contributes to contemporary Hungarian cultural identity.

Centuries later, in the 1950s, trench digging for Cold War border fortifications near the Yugoslavian border accidentally unearthed mass graves thought to be linked to this battlefield. Over the following two decades, a total of 5 mass graves with irregular arrangements and varied shapes were partially excavated, e.g., without the removal of the bones. Anthropological examination of the bones lying on the surfaces of the excavated skeleton masses revealed predominantly cranial injuries. Based on the results of archaeological and field anthropological investigations, it was concluded that the victims of the defeated army, killed while fleeing on foot from the cavalry, were buried in these graves. Thus, in 1976, a national memorial was opened in this area as the final resting place of approximately 700 to 1000 victims of the Mohács Battle.

In view of the approaching 500th anniversary in 2020, the archeological team of the Janus Pannonius Museum in Pécs began excavating grave no. III, with permission to remove the bones from the ground. The Department of Biological Anthropology at the University of Szeged joined the excavation. The bones were later transferred to the Department of Biological Anthropology at the University of Szeged for detailed osteological analysis, which is still ongoing. In 2024, grave IV was also excavated in the same manner, and the remains are now being investigated in Szeged. The main goal of the osteological investigation is to reassociate

every possible piece of bone remains with individuals to provide an accurate demographic picture of the people laid to rest in these graves, who in the past have been attributed to be battlefield casualties, slaughtered camp personnel, and executed prisoners of war. Another essential aim of the re-association work is to rebury individuals with belated respect. During the investigation, our team places particular emphasis on perimortem trauma in anticipation of testing these different origin theories and determining the true context of these mass inhumations.

This presentation covers the historical and research background of the Mohács mass grave site, as well as the preliminary results of the biological anthropological, paleopathological, and forensic investigations.

Od Jajca do Mohača: Boldizsár († 1519./1520.) i Ferenc Batthyány prije 1526.

Obitelj Batthyány dospjela je u Slavoniju zahvaljujući braku Boldizsára Batthyányja iz Fejérske županije s jedinom kćeri Lászlóa Hermanfija od Grebena, slavonskoga podbana i predvodnika slavonskoga plemstva. Boldizsár je aktivno sudjelovao u austrijskim ratovima kralja Matije, tijekom kojih je čak pao u zarobljeništvo. Naslijedivši 1490. društveni ugled i goleme slavonske posjede svojega tasta, Boldizsár Batthyány ubrzo se prometnuo u najvažnijega pripadnika slavonskoga plemstva izvan barunskoga staleža. Otada je uglavnom boravio na svojim slavonskim posjedima, ali je ostao i član dvora kralja Vladislava II., a u dva je navrata obnašao dužnost jajačkoga bana. U više je mandata služio i kao slavonski podban te je uspostavio prijateljske veze s najbogatijim prelatima i velikašima u regiji, kojima je povremeno služio i kao familiaris.

Iako je povremeno, osobito na lokalnoj razini, zavrjeđivao naslov magnificus, koji je pripadao velikašima, Boldizsár je tijekom čitava života ostao pripadnik elitnoga provincijskog plemstva s izvrsnim vezama na dvoru. Njegov sin Ferenc, rođen najkasnije 1492., već je kao dijete uveden na kraljevski dvor, gdje se poslije sprijateljio s prijestolonasljednikom, kraljevićem Ludovikom, te je još prije Mohačke bitke ušao u red baruna. Izlaganje istražuje društveni uspon obitelji Batthyány i pokazuje da je činjenica što je Ferenc Batthyány 1526. zapovijedao desnim krilom ugarske vojske bila logična posljedica desetljeća svjesne i promišljene izgradnje mreže veza njegova oca, kako u Slavoniji tako i na kraljevskom dvoru.

Jajcától Mohácsig: Batthyány Boldizsár († 1519/20) és Batthyány Ferenc 1526 előtt

A Batthyány család Batthyány Boldizsár Fejér vármegyei nemes házassága révén került Szlavóniába; Boldizsár grebeni Hermanfi László szlavón vicebánnak, a szlavón nemesség vezetőjének egyetlen leányát vette feleségül. Boldizsár tevékenyen részt vett Mátyás király ausztriai háborúiban, amelyek során még fogságba is esett. Miután 1490-ben apósától örökölte annak társadalmi tekintélyét és hatalmas szlavóniai birtokait, Batthyány Boldizsár hamarosan a szlavón nemesség legjelentősebb, bárói ranggal nem rendelkező tagjává vált. Ettől kezdve többnyire szlavóniai birtokain tartózkodott, ugyanakkor II. Ulászló király udvarának is tagja maradt, és két alkalommal jajcai bánként működött. Több ízben szlavón vicebáni tisztséget is viselt, és baráti kapcsolatokat alakított ki a térség leggazdagabb főpapjaival és főuraival, akiknek alkalmanként familiarisaként is szolgált.

Noha Boldizsár alkalmanként – különösen helyi viszonylatban – kiérdemelte az uraknak kijáró magnificus címet, egész életében a kiváló udvari kapcsolatokkal rendelkező tartományi nemesi elit tagja maradt. Legkésőbb 1492-ben született fiát, Ferencet viszont már gyermekként bevezették a királyi udvarba, ahol később barátságot kötött a trónörökös Lajos herceggel, és már a mohácsi csata előtt bekerült az ország bárói közé. Az előadás a Batthyány család társadalmi felemelkedését vizsgálja, és amellett érvel, hogy Batthyány Ferenc 1526-ban azért irányíthatta a magyar sereg jobbszárnyát, mert apja évtizedeken át tudatosan és körültekintően építette kapcsolati hálóját mind Szlavóniában, mind a királyi udvarban.

From Jajce to Mohács: Boldizsár († 1519/20) and Ferenc Batthyány before 1526

The Batthyány family came to Slavonia thanks to the marriage of Boldizsár Batthyány, from the county of Fejér, with the only daughter of László Hermanfi of Greben, deputy ban of Slavonia and leader of the Slavonian nobility. Boldizsár took an active part

in the Austrian wars of King Matthias, where he even fell into captivity. Inheriting the social prestige and the huge estates of his father-in-law in Slavonia in 1490, Boldizsár Batthyány soon emerged as the most important non-baronial member of the Slavonian nobility. Thereafter, he mostly stayed on his Slavonian estates, but also remained a member of the royal court of King Wladislas II, twice acting as ban of Jajce. He also served several terms as deputy ban of Slavonia, and established friendship with the richest prelates and magnates of the region, whom he occasionally also served as familiaris.

While occasionally, and especially locally, meriting the title of magnificus that was due to the lords, Boldizsár remained throughout his entire life a member of the elite provincial nobility with excellent court connections. His son Ferenc, however, who was born in 1492 at the latest, was inserted into the royal court already as a child, where he later befriended the heir to the throne, Prince Louis, and joined the rank of barons already before the battle of Mohács. The paper explores the social rise of the Batthyány, and argues that the fact that Ferenc Batthyány commanded the Hungarian right wing in 1526 was the obvious result of decades of conscious and prudent „networking” by his father both in Slavonia and the royal court.

Frankapani u habsburškoj službi u razdoblju prije Mohačke bitke (1526.)

Do kraja 15. stoljeća utjecajnim hrvatskim plemićkim obiteljima postalo je jasno da za vlastiti prosperitet, a katkad i opstanak, nije dovoljno podupirati aktualnoga ugarsko-hrvatskog kralja, nego da moraju surađivati i sa susjednim silama – Mletačkom Republikom, Osmanskim Carstvom i vladarom susjednih habsburških zemalja – ili se čak opredijeliti za njih. To, dakako, nije bilo bez presedana: članovi obitelji Frankapan već su dugo održavali veze s Habsburškom dinastijom, koje sežu barem do početka 15. stoljeća, a ta je pojava dobro poznata u historiografiji. U izlaganju ću na temelju dugo citiranih i novootkrivenih izvora sustavno razmotriti članove obitelji Frankapan i sve što se može doznati o njihovoj službi Habsburgovcima. Pozivajući se i na druge životne putove, zastupat ću tezu da je među hrvatskim plemstvom – za razliku od ugarskoga, ali slično kao kod Frankapana – služba Habsburgovcima bila znatno raširenija te je već mnogo prije 1520-ih godina mogla imati važnu ulogu.

A Frangepánok Habsburg-szolgálatban a mohácsi csata előtti időszakban

A befolyásos horvát nemesi családok számára a 15. század végére világossá vált, hogy a boldogulásuk, sőt, olykor túlélésük érdekében nem volt elég a mindenkori magyar-horvát királyt támogatniuk, hanem a Velencei Köztársasággal, az Oszmán Birodalommal és a szomszédos Habsburg-területek urával is együtt kellett működniük, vagy éppen azok mellett kellett elköteleződniük. Természetesen ez nem volt minden előzmény nélkül, hiszen a Frangepán família tagjai igen régóta kapcsolatban

álltak a Habsburg-dinasztiával; e kapcsolat legalább a 15. század elejéig nyúlik vissza, és a szakirodalomban jól ismert.

Előadásomban régóta idézett és újonnan feltárt források alapján sorra veszem a Frangepán család tagjait és mindazt, ami Habsburg-szolgálatokról tudható. További életpályákat is felhozva amellest érvelek, hogy a horvát nemesség körében – a magyarországgal ellentétben, de a Frangepánokhoz hasonlóan – a Habsburg-szolgálat sokkal szélesebb körű volt, és már jóval az 1520-as évek előtt számottevő lehetett.

The Frankopans in the Service of the Habsburg Dynasty before the Battle of Mohács (1526)

By the end of the fifteenth century, influential Croatian families realised that, to safeguard their own well-being and sometimes even their survival, they needed not only to support the Hungarian(-Croatian) king but also to cooperate, or even side with neighbouring powers such as Venice, the Ottoman Empire and the Habsburgs. This strategy was not without precedent; members of the Frankopan family had been associated with the Habsburgs since the beginning of the century. (This phenomenon is well documented in literature.)

In my paper, I will discuss the activities of the Frankopan family in Habsburg service, drawing on both widely cited and recently discovered written evidence. By considering alternative career paths of others, I will argue that, long before the 1520s, serving the Habsburgs had become a more firmly established and significant practice among the Croatians than the Hungarians long before the 1520s, just as it had been among the Frankopans.

Hrvoje Petrić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest

Zagreb

hpetric@m.ffzg.hr

Posljedice bitke kraj Mohača i uspon obitelji Zrinski: transformacija političke moći u Hrvatsko-ugarskom kraljevstvu

Mohačka bitka 1526. označila je duboki lom u Ugarskom i Hrvatskom kraljevstvu. Osmanska su osvajanja ubrzala transformaciju starog poretka, ali i otvorila prostor za postupni uspon pojedinih obitelji. Jedna od njih je obitelj Zrinski, koja je u novim okolnostima započela s jačanjem. Izlaganje pokušava analizirati način kako je situacija nakon Mohačke bitke stvorila uvjete za uspon pojedinih plemićkih obitelji na primjeru Zrinskih. Taj je uspon započeo s Nikolom III. i Nikolom IV., a kulminirao u 17. stoljeću, u vrijeme braće Nikole VII. i Petra Zrinskog.

A mohácsi csata következményei és a Zrínyi család felemelkedése: a politikai hatalom átalakulása a Horvát- Magyar Királyságban

Az 1526-os mohácsi csata mély törést jelentett a Magyar–Horvát Királyság történetében. Az oszmán hódítások felgyorsították a régi rend átalakulását, de teret nyitottak egyes családok fokozatos felemelkedésének is. Ezek egyike a Zrínyi család volt, amely az új körülmények között kezdett megerősödni. Az előadás azt kíséri meg elemezni, hogy a mohácsi csata utáni helyzet miként teremtette meg a feltételeket egyes nemesi családok felemelkedéséhez, a Zrínyiek példáján keresztül. Ez a felemelkedés III. Miklóssal és IV. Miklóssal kezdődött, és a 17. században, VII. Miklós és Zrínyi Péter fivérek idején csúcsosodott ki.

The Consequences of the Battle of Mohács and the Rise of the Zrinski Family: Transformation of Political Power in the Croatian-Hungarian Kingdom

The Battle of Mohács in 1526 marked a profound rupture in the Hungarian and Croatian kingdoms. Ottoman conquests accelerated the transformation of the old order, but also created space for the gradual rise of certain families. One of them was the Zrinski family, which began to strengthen under these new circumstances. This presentation attempts to analyze how the post-Mohács situation created conditions for the rise of individual noble families, using the Zrinski family as an example. This rise began with Nikola III and Nikola IV, and culminated in the 17th century during the time of brothers Nikola VII and Petar Zrinski.

Heraldička reprezentacija Jagelovića s posebnim osvrtnom na grbove pridruženih zemalja

Izlaganje predstavlja grbove na pečatima Jagelovića i tumači njihove različite prikaze. Reprezentacija kraljevskoga grba Jagelovićeke dinastije organski je nastavak one iz doba Matije Korvina: slijedi je u svim elementima i kao da nasljeđuje s njom povezan simbolički sustav. Kao ugarsko-hrvatski kralj, Vladislav II. preuzeo je grbovnu kompoziciju koju je Matija Korvin oblikovao nakon svojega bosanskog pohoda 1463./1464. godine. Izlaganje utvrđuje da je među grbovnim elementima koje su prijašnja istraživanja nesigurno tumačila okrunjeni štit – u skladu s dijelom dosadašnje historiografije – uključen u niz kraljevskih grbova kao grb Bosne. Nasuprot tomu, četveronožna životinja prikazana u trku, koju se dosad smatralo slavonskom kunom, zapravo je pas. I taj je motiv povezan sa spomenutim Matijinim pohodom te je simbolizirao jedno balkansko područje, najvjerojatnije Hercegovinu. Ta su dva grba stoga zajedno, kao par, uvrštavana na pečate. Kao novost, bilo je moguće utvrditi i to da je usporedno s „konzervativnom” jagelovićkom dvorskom reprezentacijom, koja je slijedila Matijinu tradiciju, između 1490. i 1526. postojala paralelna heraldička reprezentacija s drukčijom simbolikom, razumljiva isključivo u habsburškom kontekstu: uključivala je samostalni hrvatski grb te bosansku simboliku ruke s mačem. Dvije su heraldičke reprezentacije desetljećima postojale usporedno na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće, pa pojedinim grbovnim elementima ne treba pripisivati samo jedno, isključivo značenje.

A Jagellók heraldikai reprezentációja különös tekintettel a társországok címereire

Az előadás bemutatja a Jagellók pecsétjein szereplő címereket, és értelmezi a különféle ábrázolásokat. A Jagelló-ház királyi címerreprezentációja szerves folytatása a Mátyás-korinak: azt minden elemében követi, mintegy megörökölve az ehhez kapcsolódó jelképrendszert. II. Ulászló magyar királyként azt a címerkompozíciót vette át, amelyet Mátyás az 1463/1464-es boszniai hadjárata után alkotott meg. Az előadás megállapítja, hogy a korábbi kutatásban bizonytalanul értelmezett címerelemek közül a koronás pajzs – az eddigi szakirodalom egy részével egyetértésben – Bosznia címereként került a királyi címergyűrűbe, míg az eddig szlavóniai nyestnek gondolt, haránt futó négylábú állat valójában kutya, amely szintén Mátyás említett hadjáratához köthető, és nagy valószínűséggel Hercegovinát, vagyis egy balkáni területet szimbolizált. Ezek együtt, párban kerültek a pecsétekre. Újdonságként sikerült azt is megállapítani, hogy a Mátyás-kori hagyományokat követő „konzervatív” Jagelló-udvari reprezentációval párhuzamosan az 1490–1526 közötti időszakból kimutatható egy, az előbbitől eltérő szimbolikát tartalmazó, kizárólag Habsburg-kontextusban értelmezhető címerreprezentáció is, amely az önálló horvát címet, valamint a kardot tartó kar boszniai szimbolikáját alkalmazta. A két címerreprezentáció évtizedeken keresztül egymás mellett élt a 15–16. század fordulóján, ezért nem szabad az egyes címerelemeknek kizárólagos jelentést tulajdonítani.

The Heraldic Representation of the Jagiellonians with Particular Regard to the Coats of Arms of Partner Countries

The lecture presents the coats of arms found on the seals of the Jagiellonians and interprets the various depictions. The royal coat of arms representation of the Jagiellonian house is a seamless continuation of that of the Matthias era, following it in every element, almost inheriting the related symbolic system. As King of

Hungary, Vladislaus II adopted the coat of arms composition that Matthias created after his 1463/64 campaign in Bosnia. The lecture determines that among the previously uncertain coat of arms elements in earlier research, the crowned shield — agreeing with part of the existing literature — was included in the royal coat of arms ring as the coat of arms of Bosnia, while the quadruped running horizontally, previously thought to be a marten from Slavonia, is actually a dog, which is also related to Matthias' aforementioned campaign and symbolized a Balkan territory, most likely Herzegovina. These were applied together, in pairs, to the seals. As a novelty, it was also possible to establish that parallel to the 'conservative' Jagellonian court representation following the Matthias traditions, a parallel coat of arms representation could be detected from the period 1490–1526, containing symbolism different from the former, which can be interpreted only in the Habsburg context, with the inclusion of the autonomous Croatian coat of arms and the Bosnian symbolism of the arm holding a sword. The two coat of arms representations ran side by side for decades at the turn of the 15th and 16th centuries, so the individual coat of arms elements should not be given exclusive significance.

Mario Šlaus

Anamarija Uglešić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Antropološki centar

Zagreb

marioslaus@gmail.com; anamarija.uglesic@hazu.hr

Forenzično antropološka analiza pet dekapitacija na lokalitetu Udbinska katedrala

Arheološka istraživanja Udbinske katedrale sv. Jakova, koja se nalazi na jugoistočnom rubu Krbavskog polja, provode se od 2000. godine te su rezultirala otkrivanjem velikog broja grobova datiranih od druge polovice 13. stoljeća do kraja prve četvrtine 16. stoljeća. Analiza osteološkog materijala pronađenog na tom lokalitetu provedena je u Antropološkom centru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Svim pojedincima određivani su spol, dob te eventualna prisutnost patologija i trauma. Svaka trauma makroskopski je analizirana, a potom detaljno pregledana kako bi se utvrdila njezina vrsta, lokacija, oblik i dimenzije. Među analiziranim materijalom ističu se pojedinci s ozljedama koje su nastale u ili oko trenutka smrti. Među traumama izdvojilo se više dekapitacija, što je česta pojava u razdoblju osmanlijskih osvajanja. U ovom kontekstu dekapitacija je definirana kao namjerno potpuno odvajanje glave od tijela u trenutku smrti ili neposredno nakon nje. Sve osobe s uočenim dekapitacijama bili su muškarci u dobi između 18 i 40 godina, a u ovoj analizi izdvojit će se pet pojedinaca koji su uz dekapitaciju imali i višestruke ozljede također nastale u ili oko trenutka smrti. Budući da se groblje nalazi neposredno iznad Krbavskog polja, jedna od hipoteza koja bi objasnila prisutnost tih dekapitacija je da se radi o žrtvama Krbavske bitke iz 1493. godine. Cilj rada je utvrditi radi li se o potencijalnim žrtvama bitke ili o osobama pogubljenima sudskim smaknućem. Povijesni izvori bilježe da su Osmanlije uzimali ljudske trofeje te da su rezali glave i noseve, što predstavlja važan povijesni kontekst pri interpretaciji analiziranih nalaza. Dobiveni rezultati pružaju vrijedan uvid u obrasce nasilja te nadopunjuju spoznaje o društveno-povijesnim okolnostima prostora Udbine.

Öt lefejezés igazságügyi antropológiai elemzése az udbinai székesegyház lelőhelyén

Az udbinai Szent Jakab-székesegyház régészeti kutatása 2000 óta folyik a Krbava-mező délkeleti peremén. A feltárások során számos, a 13. század második felétől a 16. század első negyedének végéig keltezhető sírt tártak fel. A lelőhelyen talált csontanyagot a Horvát Tudományos és Művészeti Akadémia Antropológiai Központjában elemezték. Minden egyén esetében meghatározták a nemet és az életkort, továbbá vizsgálták a betegségek és sérülések esetleges jelenlétét. Minden sérülést makroszkóposan elemeztek, majd részletesen megvizsgálták, hogy megállapítsák típusát, helyét, alakját és méreteit. Az elemzett anyagból kiemelkednek azok az egyének, akik a haláluk pillanatában vagy annak közvetlen közelében keletkezett sérüléseket szenvedtek. E traumák között több lefejezést is azonosítottak, ami gyakori jelenség volt az oszmán hódítások időszakában.

Ebben az összefüggésben a lefejezés a fejnek a testtől a halál pillanatában vagy közvetlenül utána történő szándékos és teljes elválasztását jelenti. Valamennyi lefejezett személy 18 és 40 év közötti férfi volt. Az elemzés öt olyan egyénre összpontosít, akiknél a lefejezés mellett több, szintén a halál pillanatában vagy annak közvetlen közelében keletkezett sérülést is kimutattak.

Mivel a temető közvetlenül a Krbava-mező fölött helyezkedik el, a lefejezések jelenlétének egyik lehetséges magyarázata az, hogy az érintettek az 1493. évi krbavai csata áldozatai voltak. A kutatás célja annak megállapítása, hogy valóban a csata lehetséges áldozatairól vagy bírósági ítélet alapján kivégzett személyekről van-e szó. A történeti források feljegyezték, hogy az oszmánok emberi testrészeket gyűjtöttek trófeaként, és levágták áldozataik fejét vagy orrát; ez fontos történeti összefüggést kínál a vizsgált leletek értelmezéséhez. Az eredmények értékes betekintést nyújtanak az erőszak mintázataiba, és bővítik az Udbina térségének társadalmi és történeti viszonyairól alkotott ismereteinket.

Forensic Anthropological Analysis of Five Decapitations at the Udbina – Cathedral of St. James Site

The research presents the results of a bioarchaeological analysis of human skeletal remains discovered at the site of the Cathedral of St. James in Udbina. This site is of exceptional historical importance due to its direct connection with the Battle of Krbava (1493).

The analysis focused on skeletal remains from both individual graves and a mass grave, covering a total of 152 individuals. The results revealed a significantly high frequency of perimortem trauma (injuries occurring at or near the time of death), present in 11.8% of the analyzed individuals. A particularly striking finding was the evidence of decapitation, identified in 12 individuals (7.9% of the total sample).

The demographic profile of the deceased—consisting predominantly of young males—along with the specific nature and distribution of the injuries, strongly supports the conclusion that these individuals were victims of the Battle of Krbava. These findings provide unique, direct physical evidence of the violence and military conflict that characterized this part of the medieval period in the Krbava region.

Hrvati i Slavonci u Mohačkoj bitci

U hrvatskoj i mađarskoj historiografiji dobro je poznato da je nekoliko tisuća vojnika iz Slavonije, pod vodstvom Franje Batthyányja i Ivana Tahyja, sudjelovalo u Mohačkoj bitci. Također znamo da hrvatski plemići pod vodstvom Krste Frankapana nisu stigli na vrijeme. O pojedinostima, međutim, dosad nije nastala sveobuhvatna studija. U izlaganju će na temelju novih rezultata istraživanja biti riječi o mobilizaciji Hrvatske i Slavonije te o osobama koje su sudjelovale u bitci. Mobilizacija u Slavoniji dobro je dokumentirana zahvaljujući Arhivu obitelji Batthyány, pa možemo rekonstruirati njezin tijek. S druge strane, u okviru jednoga mađarskog istraživanja izrađene su biografije osoba koje su sudjelovale u Mohačkoj bitci, tako da o njima danas poznajemo više pojedinosti nego prije. Na temelju svega navedenog možemo ustvrditi da Mohačka bitka nije bila samo borba Mađara i Čeha protiv Osmanlija nego i borba Hrvata.

Istraživanje je provedeno uz potporu projekta br. 2023-1.2.4-TÉT-2023-00060.

Horvátok és szlavónok a mohácsi csatában

A horvát és a magyar történetírásban is jól ismert tény, hogy Batthyány Ferenc és Tahy János vezetésével több ezer szlavóniai katona vett részt a mohácsi csatában. Azt is tudjuk, hogy a horvát nemesek Frangepán Kristóf vezetésével nem értek oda időben. A részletekről azonban eddig nem született átfogó tanulmány. Az előadás az új kutatási eredmények alapján Horvátország és Szlavónia mozgósítását, valamint a csatában részt vett személyeket vizsgálja. A szlavóniai mozgósítás ugyanis a Batthyány-levéltárnak

köszönhetően jól dokumentált, így rekonstruálni tudjuk annak menetét. Másfelől egy magyar kutatás révén elkészültek a mohácsi csata résztvevőinek életrajzai, ezért ma több részletet ismerünk róluk, mint korábban. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a mohácsi csata a magyarok és a csehek mellett a horvátok harca is volt az oszmánok ellen.

A kutatást a 2023-1.2.4-TÉT-2023-00060. számú projekt támogatta.

Croats and Slavonians at the Battle of Mohács

It is well established in both Croatian and Hungarian historiography that several thousand soldiers from Slavonia, led by Ferenc Batthyány and János Tahy, participated in the Battle of Mohács. It is likewise known that the Croatian nobility, under the leadership of Kristóf Frangepán, failed to arrive in time. However, the details of these developments have not, until now, been the subject of a comprehensive scholarly study.

Drawing on recent research findings, this article examines the mobilization of Croatia and Slavonia, as well as the individuals who took part in the battle. The process of mobilization in Slavonia is particularly well documented in the Batthyány Archives, enabling a reconstruction of its course. In addition, recent Hungarian scholarship has produced biographical accounts of those who participated in the Battle of Mohács, providing a more detailed understanding of these individuals than was previously available.

On this basis, it can be argued that the Battle of Mohács was not only a confrontation involving Hungarians and Czechs against the Ottomans, but also constituted a significant military engagement of the Croats.

This research was supported by Project No. 2023-1.2.4-TÉT-2023-00060.

Milan Vrbanus

Hrvatski institut za povijest,
Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje
Slavonski Brod
mvrbanus@isp.hr

Bitka kod Haršanja – druga Mohačka bitka – početak kraja osmanske vladavine u Slavoniji

Veći dio Mađarske oslobođen je do kraja 1686. od osmanske vlasti, pa je glavno vojno zapovjedništvo odlučilo usmjeriti sljedeće godine vojne akcije prema Osijeku i Beogradu kako bi protjerali osmansku vojsku iz Europe. Stoga je kršćanska vojska u srpnju 1687. prešla Dravu i stigla pred Osijek, gdje ju je dočekala osmanska vojska predvođena velikim vezinom Sulejman pašom. Pošto se kršćanska vojska povukla u Mađarsku, osmanska vojska prodrla je u Baranju gdje je 12. kolovoza poražena u bici kod Harsanya (nedaleko Mohača), pa se povukla u Osijek. Potom je kršćanska vojska tijekom rujna prešla Dravu te je krajem mjeseca oslobodila Osijek, a zatim do kraja listopada i veći dio Slavonije. Poslije vojnog poraza izbila je pobuna u osmanskoj vojsci, pa smijenjen i pogubljen veliki vezir Sulejman paša i svrgnut sultan Mehmed IV. kojeg je naslijedio Sulejman II. Nakon vojnih uspjeha u 1687. nastavljene su pripreme za nastavak vojnih operacija, s ciljem pretvaranja Osijeka u logističko središte, pa su Dvorsko ratno vijeće i Dvorska komora tijekom zime poslali hranu (žitarice, sijeno i dr.), građevinski materijal i majstore različitih struka koji su obavili izgradnju različitih objekata u gradu (primjerice krušne peći) potrebnih za izvođenje vojnih akcija narednih godina. Poslije oslobođenja Beograda u rujnu 1688., kršćanska vojska provalila je 1689. na Balkanski poluotok s ciljem izbacivanja osmanske vojske iz Europe. Ubrzo nakon oslobođenja Slavonije, bečki dvor izradio je program za uređenje komorske uprave u novooslobođenim područjima, koji hrvatski i mađarski staleži nisu prihvatili. Dvorska komora započela je s uređenjem komorske uprave u

novoozlobodenim područjima (imenovanje komorskih službenika, slanje prve komorske komisije, i dr.), kao i iskorištavanjem tih područja za osiguravanje potreba vojnih jedinica, što je nastavljeno sve do novog prodora osmanske vojske u jesen 1690. Pošto je kršćanska vojska 19. kolovozu 1691. porazila osmansku vojsku u bici kod Slankamena, dijelovi kršćanske vojske oslobodili su ponovo zaposjednuta područja Slavonije (Požega, veći dio Požeške kotline, Pobosučje i Povučje), čime je Slavonija u listopadu 1691. zauvijek oslobođena od osmanske vlasti.

A harsányi csata – a második mohácsi csata – az oszmán uralom végének kezdete Szlavóniában

Magyarország nagy része 1686 végére felszabadult az oszmán uralom alól, ezért a katonai főparancsnokság úgy döntött, hogy a következő évben a hadműveleteket Eszék és Belgrád felé irányítja, hogy kiűzzék az oszmán sereget az országból. Ennek megfelelően a keresztény sereg 1687 júliusában átkelt a Dráván és Eszék alá érkezett, ahol a Szulejmán pasa nagyvezír vezette oszmán sereg fogadta. Miután a keresztény sereg visszavonult Magyarországra, az oszmán sereg benyomult Baranyába, ahol augusztus 12-én vereséget szenvedett a (Siklós közeli) harsányi csatában (Nagyharsány), majd visszahúzódott Eszékre.

Ezt követően a keresztény sereg szeptember folyamán átkelt a Dráván, a hónap végére felszabadította Eszéket, majd október végéig Szlavónia nagyobb részét is. A katonai vereség után lázadás tört ki az oszmán seregben, aminek következtében Szulejmán pasa nagyvezírt leváltották és kivégezték, IV. Mehmed szultánt pedig megfosztották trónjától, akit II. Szulejmán követett.

Az 1687. évi katonai sikerek után folytatódott az előkészületek Eszék logisztikai központtá alakítására. A tél folyamán az Udvari Haditanács és az Udvari Kamara élelmiszert, építőanyagot és mestereket küldött a városba, hogy felépítsék a katonai akciókhoz szükséges létesítményeket (például kenyérsütő kemencéket). Belgrád 1688. szeptemberi felszabadítása után a keresztény sereg 1689-ben benyomult a Balkán-félszigetre.

Röviddel Szlavónia felszabadítása után a bécsi udvar kidolgozott egy programot a kamarai igazgatás megszervezésére, amelyet azonban a horvát és magyar rendek nem fogadtak el. Az Udvari Kamara megkezdte a tisztviselők kinevezését és a területek katonai célú hasznosítását, ami egészen az oszmán sereg 1690. őszi újabb betöréséig tartott. Végül, miután a keresztény sereg 1691. augusztus 19-én a szalánkeméni csatában legyőzte az oszmánokat, a sereg egységei ismét felszabadították Szlavónia megszállt területeit (Pozsega, a Pozsegai-medence, a Bosut és a Vučica mente). 1691 októberére Szlavónia végleg felszabadult az oszmán uralom alól.

The Battle of Harsány – The Second Battle of Mohács – The Beginning of The End of Ottoman Rule in Slavonia

Most of Hungary was liberated from Ottoman rule by the end of 1686, leading the military high command to direct the following year's military actions toward Osijek and Belgrade to expel the Ottoman army from Europe. In July 1687, the Christian army crossed the Drava River and reached Osijek, where they were met by Ottoman forces led by Grand Vizier Suleiman Pasha. After the Christian army retreated back into Hungary, the Ottoman army penetrated into Baranja, where they were defeated on August 12 in the Battle of Harsány (near Mohács), subsequently retreating back to Osijek.

Following this, the Christian army crossed the Drava in September and liberated Osijek by the end of the month, followed by the liberation of most of Slavonia by the end of October. This military defeat triggered a rebellion within the Ottoman army, resulting in the dismissal and execution of Grand Vizier Suleiman Pasha and the deposition of Sultan Mehmed IV, who was succeeded by Suleiman II.

Following the military successes of 1687, preparations continued to turn Osijek into a logistical center. During the winter, the Imperial War Council and the Court Chamber sent food, building materials, and craftsmen to construct various facilities in the city

(such as bread ovens) necessary for upcoming military operations. After the liberation of Belgrade in September 1688, the Christian army invaded the Balkan Peninsula in 1689 with the goal of driving the Ottoman army out of Europe.

Shortly after the liberation of Slavonia, the Viennese court developed a program for organizing the Chamber administration in the newly liberated territories, which the Croatian and Hungarian estates did not accept. The Court Chamber began organizing the administration (appointing officials and sending the first commission) and utilizing these areas to supply military units until a new Ottoman breakthrough occurred in the autumn of 1690. Finally, after the Christian army defeated the Ottomans at the Battle of Slankamen on August 19, 1691, parts of the army re-liberated occupied areas of Slavonia (Požega, the Požega Valley, and the regions along the Bosut and Vučica rivers). By October 1691, Slavonia was forever liberated from Ottoman rule.

Mohač / Mohács 500

